БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Буряад ҮНЭН

КПСС-эй Бурядай обкомой, Улан-Удын горкомой, Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй орган

№ 304 (8829)
ДЕКАБРИИН 27
СУББОТО
1958 он

Сэн 20 мүнгэн

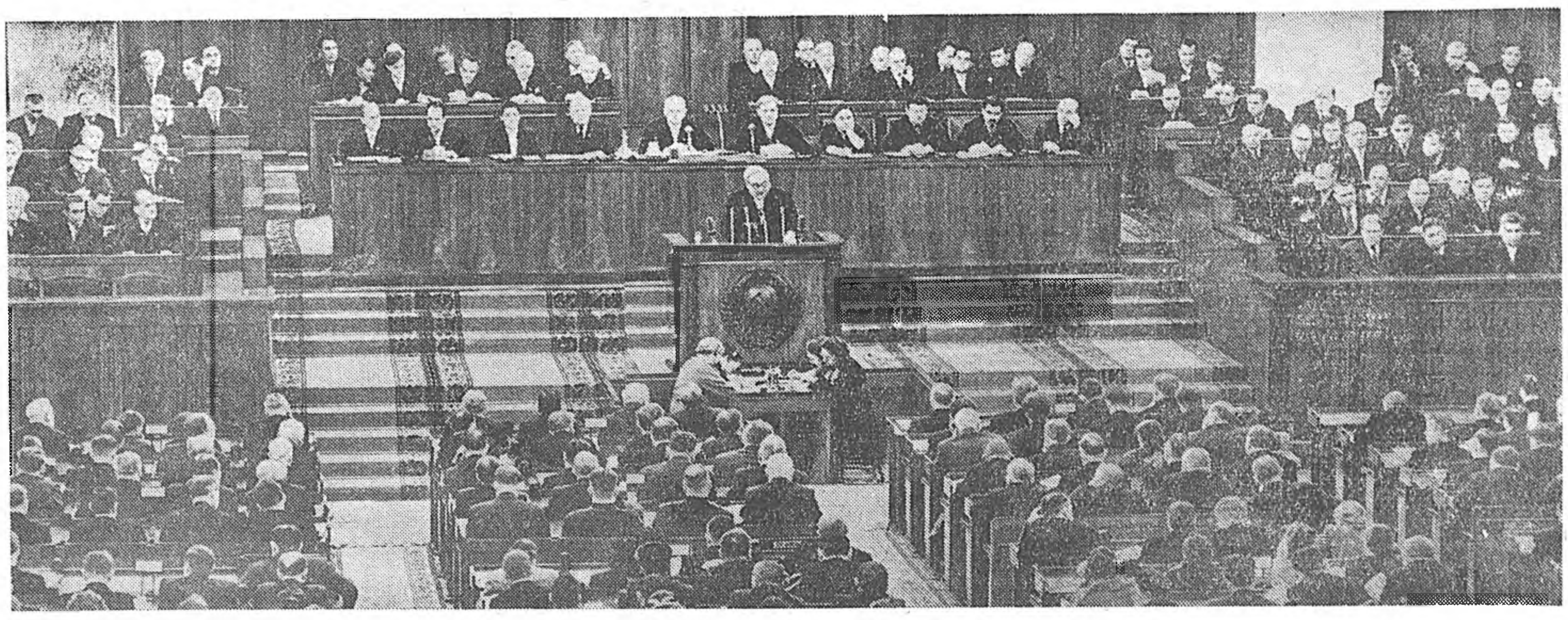
МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

СССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сесси

Декабриин 25-да Москвада СССР-эй табадахи зарлалай Верховно Соведэй хоёрдохи сесси хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлээ. Кремлиин Ехэ ордон соо **Союзай Соведэй** болон **Национальностьнуудай Соведэй** хамтын заседани үглөөнэй 10 часта нээгдээ. Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **Я. В. Пейве** түрүүлэгшээр һуугаа.

Верховно Совет зүбшэхэ зүйлэй удаадахи асуудалые хэлсэжэ эхилбэ.

«ССР Союзай болон союзна республикануудай уголовно хуули гаргалгын гол ёһонууд», «Гүрэнэй үмэнэ гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалга тухай», «Сэрэгэй талаар гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалга тухай» гэһэн хуулинуудай проектнүүд тухай элидхэлые Хуули гаргаха тушаа һанамжа, дурадхал оруулдаг Союзай Соведэй комиссиин түрүүлэгшэ депутат **Д. С. Полянский** хээ.

СССР-эй Табадахи зарлалай Верховно Соведэй хоёрдохи сесси. Союзай Соведэй Национальностьнуудай Соведэй хамтын заседани. ТАСС-эй фотохронико.

Уголовно хуули гаргалгын гол үндэһэнүүдэй, гүрэнэй үмэнэ гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалга тухай хуулиин, мүн сэрэгэй талаар гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалга тухай хуулиин проектнүүд тухай

Хуули гаргаха тушаа һанамжа, дурадхал оруулдаг Союзай Соведэй комиссиин Түрүүлэгшэ депутат Д. С. ПОЛЯНСКИИН элидхэл

ССР Союзай болон союзна республикануудай Уголовно хуули гаргалгын гол ёһонуудай проектые, тэрэшэлэн Гүрэнэй үмэнэ гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалга тухай болон сэрэгэй талаар гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалга тухай Хуулинуудай проектнүүдые СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй болон национальностьнуудай Соведэй Хуули гаргаха тушаа һанамжа, дурадхал оруулдаг комиссинууд танай үзэмжэдэ табина гэжэ нүхэр Полянский хэлэбэ. СССР-эй Верховно Соведэй шиидхэбэринүүдтэй таараалдуулан зохёогдоһон эдэ хуулиин проектнүүд манай орон дотор социалистическэ хуули, гурим журам сахилга бэхижүүлхэ хэрэгтэ шухала үүргэ дүүргэхэ зорилготой.

Советскэ хуули гаргалгын асуудалнуудта КПСС-эй Центральна Комитет һүүлэй үедэ ехэ анхарал хандуулна гэжэ илангаяа онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Энэншье ойлгосотой. Юундэб гэхэдэ, социалистическэ хуули сахилга хадаа советскэ обществын, мүн гүрэнэй байгуулалтые бэхижүүлхэ, манай орон дотор коммунизм байгуулха хэрэгтэ туһалха зорилготой бшуу.

Уголовно хуули гаргалгаар мүнөө бии байгаа гол шухала зүйлнүүд, мүн 30 гаран жэлэй урда тээ абтаһан бусадшье олон уголовно хуулинууд ехэнхидээ хуушараа юм. Тиимэһээ шэнэ хуулинуудай проектнүүдые Верховно Соведэй үзэмжэдэ табиха шухала болоһон байна.

Мүнөө бии байгаа бүхы хуулинууд айхабтар хуушаржа, бултадаа хаража үзэгдэхэ, шэнэлэгдэхэ ёһотой гэжэ ойлгобол буруу гээшэ. Хуули гаргаха тушаа һанамжа, дурадхал оруулдаг комиссинууд хуулиин шэнэ проектнүүдые бэлэдхэхэ зуураа, мүнөө бии байгаа хуулинуудай гол шухала олон зүйлнүүдые тэрэ зандань орхихо шухала гэһэн тобшолол хэһэн байна. Юундэб гэхэдэ, эдэ зүйлнүүд үни удаан саг соо хэгдэжэ байгаа гүрэнэй хүдэлмэридэ, ажабайдалда һайтар шалгагдаа бшуу.

Манай гүрэниие, гүрэн дотор тогтоогдоһон гурим журамые гэмтэ ябадалнуудһаа али болохоор хамгаалха, тэрэшэлэн хүн зоноо, тэдэнэй эрхыень гүрэнэй зүгһөө һайнаар хамгаалха зорилгоор лэ эдэ проектнүүд зохёогдоһон байна. Манай орон дотор гурим журам, хуули сахилгые саашадань улам бэхижүүлхын тулада хуули эбдэхэ ябадалда хүргэдэг шалтагаануудые эрид шууд усадхаха хэрэгтэй. Социалистическэ гүрэнэй эрхэ байдалда уголовно ёһоор хэһээхэ гээшэ гэмтэ ябадалтай тэмсэхэ ори ганса, гол шухала арга бэшэ юм гэжэ элидхэлшэ хэлэнэ. Уридшалан һануулга хэхэ, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулха, мүн хүн зоной ухаан бодолдо урда сагай үлэгдэлнүүдэй бии болодог шалтагаануудые усадхаха гээшэ айхабтар ехэ удха шанартай.

Уголовно хуули гаргалгын гол ёһонуудай проект соо уголовно хуули гаргаха талаар союзна республиканудта үргэн ехэ эрхэ түлөөлэлгэ олгохо гэжэ хараалагдана. СССР-эй уголовно хуули гаргалга хадаа уголовно хуули гаргалгын гол ёһонуудһаа, бүхы союзай удха шанартай хоёр хуулинуудһаа бүридэхэ ёһотой. Эдээн соо гүрэнэй үмэнэ, мүн сэрэгэй талаар хэгдэһэн гэмтэ ябадалай түлөө яажа харюусахаб гэжэ тодорхойлогдоно. Гадна ССР Союзай аша туһада харша шэглэлтэй бусад ондоо гэмтэ ябадалай түлөө уголовно ёһоор харюусаха тухай хуулинуудые, хэрэгтэй болоо һаань, ССР Союзай хуули гаргадаг органууд абаха эрхэтэй гэжэ хараалагдаха ёһотой. Уголовно хуули гаргалгын гол ёһонуудтай таараалдуулан, мүн бүхы Союз дотор дүүргэгдэдэг бусад хуулинуудые хараада абан, союзна республиканууд уголовно кодекснуудые баталан абаха. Тэдээн соонь ямар юумые гэмтэ ябадал гэжэ тоолохоб, тэдэниие гаргаһан хүнүүдые яажа хэһээхэб гэжэ тодорхойлогдоно.

Нэгэ талаһаа, гүрэндэ болон обществодо ехэ аюулгүй ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалгые бага болгохо, зөөлэрүүлхэ гэжэ, нүгөө талаһаа,— гүрэндэ эсэргүү эгээл ехэ гэмтэ ябадалай түлөө, мүн тэрэшэлэн эрхэтэдэймнай ажабайдалда, бэе махабадада аюултай гэмтэ ябадалай түлөө харюусалгые нилээд шангадхаха гэжэ хуулиин гол ёһонуудай проект соо хараалагдана. Гадна, урдань хэһээгдэһэн аад, гэмтэ ябадалаа дахин дабтадаг эгээл аюулта этэгээдүүдтэй тэмсэл илангаяа ехээр шангадхаха шухала гэжэ комисси тоолоно.

Тусхай гэмтэй байгаал һаань, уголовно харюусалгада хабаадуулха ёһон, мүн хэһэн гэмэйн зэргээр таараха хэһээлтэ үзүүлхэ ёһон уголовно хуули гаргалгын гол ёһонуудай проект зохёолгодо эли тодоор баримталагдаа. Гансал сүүдэй шиидхэбэреэр хэһээлтэ хэжэ болохо гэһэн нилээд шухала зүйл проект соо хараалагданхай. Энэ ямар удхатайб гэхэдэ, хуулиин ёһоор тогтоогдоһон гуримаар һунгагдаһан сүүдһээ бэшэ ямаршье ондоо орган болон эмхи зургаанууд уголовно хэрэгүүдые хараха эрхэгүй, гэм хэһэн хүнэй гэмыень тодорхойлхо, тэрээндэ уголовно хэһээлтэ үзүүлхэ эрхэгүй.

Элдэб олон янзын уголовно хэһээлтэ проект соо тоологдоно. Тэдээнь соонь олониитын зүгһөө буруушаалга хэхэ, яла түлүүлхэ гэхэ зэргын зөөлэн хэмжээнүүдһээ эхилээд, сүлэлгэдэ эльгээхэ, эрхыень хаһаха гэхэ зэргын хэмжээнүүд хараалагданхай. Гадна союзна республиканудай хуули гаргадаг органууд бүхы Союзай хуулинуудай гол ёһонуудтай, юрэнхы зүйлнүүдтэйнь таараалдуулан, мүн нютагай эрхэ байдалые хараада абан, ондоошье янзын хэһээлтэ тогтоохо эрхэтэй юм.

Совет гүрэн хэһээлтын айхабтар шэрүүн хэмжээн бологшо толгойн саазые мүнөө дээрээ байлгаха баатай. Гэбэшье, тэрэниие хэрэглэхэ ушарнууд проект соо нилээд үсөөн юм. Эхэ орондоо урбалта хэһэн, тагнуул, хорото ябуулга хэһэн, хүн зониие һүрдүүлэн айлгаһан, хүниие зорюута алаһан хүнүүдтэ, мүн хүн зониие дээрмэдэһэн хүнүүдтэ — эдэ бүхы [illegible] хүнгэрүүлхэ баримтануудай үгы байгаа һаань, амгалан тайбан үедэ толгойн сааза хэрэглэгдэнэ.

Мүнөө үедэ бии байгаа хуулинуудта ороһон байбашье, хараалагдаһан шэнэ проектдэ оройдоо ороогүй, тэдэниие оруулһанай үлүү гэжэ комиссинуудай тоолоһон зүйлнүүдые элидхэлшэ нэрлэнэ. Тэдэнэй нэгэн ямар бэ гэхэдэ, хууляар хараалагдаһан хэмжээнэй ёһоор хэһээгдэхэ гэмтэ ябадалтай адлишуу гэм хэһэнэйнь түлөө хуули хэрэглэхэ эрхэ сүүдтэ үгэхэ гэһэн зүйлые болюулха. Ондоогоор хэлэхэдэ, уголовно хууляар сэхэ хараалагдаагүй гэмтэ ябуулга хэһэнэйнь түлөө хуули хэрэглэжэ болохогүй гээшэ. Тэрэшэлэн ажалшадай дайсан гэжэ соносхоод, ССР Союзай эрхые хаһаха, тиимэ хүниие ССР Союзай дэбисхэр дээрэһээ намнаха гэһэн уголовно хэһээлтэһээ мүн лэ арсаха гэжэ хараалагдана. Урданайнгаа ябадалда гэм хэжэ, обществодо аюултай гэжэ мэдэрэгдэһэн хүнүүдые гү, али ямар нэгэн гэм хээ, үгышье бол, гэм хэһэн хүнүүдтэй холбоотой байһан хүнүүдые зарим ушарнуудта хэһээхэ гэһэн мүнөө бэелүүлэгдэдэг зүйл проект соо хараалагдаагүй. Мүн һунгуулиин эрхэ хаһаха гэһэн уголовно хэһээлтые байлгаһанай хэрэггүй гэжэ комиссинууд тоолоно.

Манай обществын урагшаа дабшаха тудам орон доторнай ангиин тэмсэл улам хурсадаха, тиимэһээ хэһээлтэшье бүри үргэнөөр, ехээр хэгдэдэг байха ёһотой гэһэн буруу, алдуутай һанамжа хэдэн жэлэй урда тээ дэлгэрһэн байна. Энэ һанамжа буруу гэжэ комиссинууд тоолоод, социалистическэ байгуулалтын амжалта туйлаха бүринь, ажалшадаймнай ажана тэниглэн байдалай һайжарха, культурна хэмжээнэйнь дээшэлхэ тудам, хүн зоноймнай ушар ёһо һайнаар мэдэдэг болохо тудам эгээл аюултай гэмтэниие хатуу шэрүүнээр хэһээхэтэй хамта хүмүүжүүлэн заһаха хэмжээнүүд улам ехээр хэрэглэгдэдэг болохо ёһотой гэжэ проект соо хэлэгдэнэ.

Мүнөө бии байгаа уголовно хуулиин ёһоор, хуулиин наһа хүсөөгүйшье һаань, 14 наһа гүйсэһэн гү, али зарим ушарнуудта 12 наһатайшье үхибүүдые уголовно харюусалгада хабаадуулха гэжэ хараалагданхай юм. Мүнөө дурадхагдажа байгаа проектдэ 16-һаа доошо наһатай үхибүүдые хэһээлтэдэ хабаадуулхагүй гэжэ хараалагдана. Гансал зарим хэды гэмтэ ябадалай түлөө 14-һөө дээшэ наһатай үхибүүд харюусалгада хабаадуулагдаха ёһотой.

Хэрбээ хууляар хараалагдаһан болзор соо урдань сүүдлүүлһэн хүн ондоо, шэнэ гэм хээгүй һаань, тэрээниие сүүдлүүлээгүй гэжэ тоолохо гээд проект соо хараалагдана.

Гэмтэнэй эрхэ хаһаха эгээл ехэ болзорые 10 жэлээр тогтоохо, тиихэдэ онсо аюултай гэм хэһэнэйнь түлөө гэмтэнэй эрхые 15 жэл хүрэтэр хаһаха гэһэн шиидхэбэри Хуули гаргаха тушаа һанамжа, дурадхал оруулдаг комиссинууд абаа. Тиихэдээ тэдэнэр олон ажалшадай һанамжые, тэрэшэлэн судебно-прокурорско хүдэлмэрилэгшэдэй һанамжые хараада абаһан байна.

Хэһээлтэ тогтооходоо, «Хэһээлтын удха шанарынь оройдоо тэрэнэй хатуу шэрүүнһээ бэшэ, харин заатагүй бэелүүлэгдэхэ байһанһаань дулдыдадаг» гэһэн Ленинэй хэлэһэн заабариие хүтэлбэри болгохо хэрэгтэй гэжэ нүхэр Полянский хэлэнэ. Мүн энээнһээ ондоо иимэ тобшолол гарана: гэмтэ ябадал гаргаһан хүн гэмэйнгээ түлөө хэһээгдэхэһээ гадна, заатагүй тэрэ хэһээлтын болзор дүүргэхэ ёһотой гэжэ гэмтэн мэдэхэ зэргэтэй.

Һүүлэй үе хүрэтэр иимэ гурим байгаа: һайнаар хүдэлбэ гэжэ тоолоод лэ, гэмтэниие хэдэн олон ушарта болзорһоонь урид табидаг байгаа. Тиигэжэ сүүдэй абаһан шиидхэбэри заримдаа хүсэеэ буурдаг байһан юм. Иимэ гуримай байһандань манай олон эрхэтэд зүб зэбүүрхэдэг байгаа. Энэ дурсагдаһан гурим эрид һайжаруулагдаха ёһотой гү, али оройдоо үгы болгогдохо ёһотой, тиин сүүдэй шиидхэбэреэр хараалагдаһан хэһээлтын болзорые сүүдһээ бэшэ хэншье хубилгажа шадахагүй ёһотой гэжэ комиссинууд тоолоно. Аюулта гэмтэниие зааханааршье гамнаха дүмэхэгүй гэһэн эрилтэ арад зомнай табижа байна. Тиимэһээ бидэнэр энэ эрилтыень дүүргэхэ уялгатайбди.

Гүрэнэй үмэнэ гэм хэһэнэй түлөө уголовно харюусалгада хабаадуулха тухай хуулиин проект тушаа саашадань элидхэлшэ хэлэбэ. Энэ проект мүнөө бии байгаа, Гүрэнэй үмэнэ хэгдэһэн гэмтэ ябадал тухай Дүрим гээшые һэльбэхэ ёһотой болоно. Тус дүрим 1927 ондо абтаһан байна.

Айхабтар ехэ гэм хэһэнэйнь түлөө, Эхэ орондоо урбаһанай түлөө яажа хэһээхэб гэжэ нэгэдэхи статья дотор тодорхойлогдоно. Гансал дайсадай тала руу орохо, тагнуул хэхэ, гүрэнэй болон сэрэгэй нюусые тунхаглаха, хилын саана тэрьедэжэ ошохо ябадалнууд Эхэ орондоо урбаһан ябадал гэжэ харагдаха бэшэ, харин Совет гүрэнэй аша туһада харша ябуулга хэхын тулада хилын саанаһаа СССР-тэ бусажа ерэхэһээ арсаха, мүн СССР-тэ эсэргүү дайсан харша ябуулга хэхэдэнь гадаадын гүрэндэ туһаламжа үзүүлхэ, тэрэшэлэн засаг түрэ гартаа абаха зорилгоор үгэсэлгэ эмхидхэхэ ябадалнууд Эхэ орондоо урбаһан ябадал гэжэ тоологдохо гээд статья соо хэлэгдэнэ. Ямаршье аргаар һаань, дайн сэрэгэй номнол хэжэ байһанай түлөө харюусаха гэжэ проектын 8 статья соо хараалагдана.

Сэрэгэй талаар гэмтэ ябуулга хэһэнэй түлөө уголовно харюусалгада хабаадуулха тухай хуулиин проект хадаа сэрэгэй талаар хэгдэһэн гэмтэ ябадал тухай, мүнөө бии байгаа дүримые һэлгэхэ юм. Энэ дүримынь 1927 ондо абтаад, 1957 ондо нэмэгдэһэн байгаа. Сэрэгэй алба гараха тушаа тогтоогдоһон гуримда эсэргүү хэгдэһэн гэмтэ ябадалай түлөө уголовно харюусалгада хабаадуулха тухай зарим зүйлнүүдые шэнэ хуули урданайхиһаа тодоор тодорхойлно.

Комиссинуудай мүнөө дурадхажа байгаа хуулиин проектнүүдые зохёолгодо олон хүнүүд хабаадаһан байна гэжэ элидхэлшэ мэдээсэбэ. Уголовно хуули гаргалгын гол ёһонуудай, уголовно хэрэгэй түлөө сүүдэй шиидхэбэри гаргаха гол ёһоной проектнүүд үргэн зоной дунда зүбшэн хэлсүүлхэ зорилгоор, хэблэлдэ толилогдоһон байна. Хуули гаргаха тушаа һанамжа, дурадхал оруулдаг комиссинууд ажалшадһаа олон заһабари, нэмэлтэнүүдые абаа. Хуулиин проектнүүдэй эсэслэн зохёогдоходонь, эдэ заһабари, нэмэлтэнүүд хараада абтаһан байна.

* * *

«ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай сүүдэй байгуулалта тухай хуули гаргалгын гол үндэһэнүүд», «Сэрэгэй трибуналнууд тухай дүрим», «ССР Союзай болон союзна республиканудай уголовно хэрэгүүдые сүүдэй шиидхэхэ гол ёһонууд» гэһэн хуулинуудай проектнүүд тухай элидхэлые Хуули гаргаха тушаа һанамжа, дурадхал оруулдаг Национальностьнуудай Соведэй комиссиин түрүүлэгшэ депутат **Д. Р. Расулов** хээ.

ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай сүүдэй байгууламжа тухай хуули гаргалгын гол үндэһэнүүдэй, сэрэгэй трибунал тухай дүримэй болон ССР Союзай, союзна республиканудай уголовно хэрэг шиидхэлгын гол үндэһэнүүдэй проектнүүд тухай

Хуули гаргаха тушаа һанамжа дурадхалнуудые оруулдаг Национальностьнуудай Соведэй комиссиин түрүүлэгшэ депутат Д. Р. РАСУЛОВАЙ элидхэл

ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай сүүдэй байгууламжа тухай хуули гаргалгын гол үндэһэнүүдэй, сэрэгэй трибуналнууд тухай дүримэй болон ССР Союзай, союзна республиканудай уголовно хэрэг шиидхэлгын гол үндэһэнүүдэй дүрим тухай гурбан хуулиин проект тухай СССР-эй Верховно Соведтэ элидхэхыемни Союзай Соведэй болон Национальностьнуудай Соведэй Хуули гаргаха һанамжа дурадхал оруулдаг комиссинууд намда даалгаһан байна гэжэ нүхэр Расулов хэлэбэ. Союзна республиканудые бүри ехэ эрхэтэй болгохо, ажахын, культурна болон гүрэнэй байгуулалтада тэдэнэй үүргые дээшэлүүлхэ тушаа Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй абаһан шиидхэбэринүүдые, хуули гаргаха талаар союзна республиканудай эрхэнүүдые үргэдхэхэ тушаа дүрбэдэхи зарлалай СССР-эй Верховно Соведэй 6-дахи сессиин шиидхэбэринүүдые хүтэлбэри болгон комиссинууд эдэ хуулинуудай проектые бэлэдхэһэн байна. Советскэ хуули ёһонуудые бэхижүүлхэ талаар, Советскэ Конституцияар баталагдаһан гражданинуудай эрхые наринаар сахиха тушаа КПСС-эй ЦК-гэй бэелүүлһэн хэмжээ-ябуулгануудые бүрин һайшааһан, тиигээд хуули ёһые һэрэмжэтэй наринаар сахиха, хуули буса, зоргоороо ороһон али бүхы ябуулгануудые, социалистическэ хуули гурим эбдэһэн ушарнууд шанга хэмжээ абажа болюулха гэжэ бүхы партиина болон советскэ организациинуудые уялгалһан партиин XX съездын шиидхэбэринүүдые комиссинууд хүтэлбэри болгоһон байна. Хуулиин проектнүүдые зохёохо үедэ советскэ олониитэ олоороо хабаадалсаа. Гүрэнэй болон ниитын эмхинүүдэй олон тоото түлөөлэгшэдэй хабаадалгатайгаар хуулиин проектнүүд бүхы союзна республиканудта, хэдэн **автономно** республиканудта зүбшэн хэлсэгдээ. Иимэ үргэнөөр зүбшэн хэлсэһэнэй ашаар ниитэ союзна болон республиканска хуулинуудые хэрэглэхэ талаар тодорһон, мүрдэлгын, судебнэ, прокуратурын органуудай олон жэлэй хүдэлмэриин дүй дуршалые, мүн советскэ юридическэ наукын туйлаһан бүхы һайн юумэнүүдые хараадаа абажа, хэрэглэхэ арга олгоһон байна.

Удаань нүхэр Расулов хуулиин проектнүүд тухай тобшохоноор тодорхойлон хэлэбэ. ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай сүүдэй байгууламжа тухай хуули гаргаха гол үндэһэнүүдэй проект хадаа үнэн зүб шиидхэбэри гаргаха социалистическэ сүүдэй зорилгонуудые тодорхойлно, судебнэ органуудай байгуулалта болон ажал ябуулгын гол ёһонуудые тодорхойлно гэжэ тэрэ хэлэнэ. Мүнөө байгаа судебнэ органуудай байгуулалтын орёо бэшэ, хүн зондо ойлгосотой байһан дээрэһээнь, тэрэниие энэ зангаарнь үлээхэ хэрэгтэй. ССР Союзай, союзна болон автономно республиканудай судебнэ органуудай эмхидхэлэй болон ажал-ябуулгын иимэ гол ёһонууд: үнэн зүб шиидхэбэри гаргалга имагтал сүүдээр бэелүүлэгдэдэг; бүхы сүүдүүдэй һунгагдажа бии болгогдодог гурим; бүхы сүүдүүдтэ арадай заседательнуудай хабаадалгатайгаар хэрэгүүдые харалга; судьянарай хэнһээшье дулдыдангүй гансал хуулида мэдэлтэй байлга; гэмнэгдэгшэдэ бэеэ хамгаалха эрхэ хангажа, бүхы сүүдүүдтэ хэрэгүүдые нээмэлээр хаража үзэлгэ— эдэ бүгэдэ хуулиин проект дотор тодорхойлогдоно.

Арадай сүүдүүдэй участогууд болоожо хүдэлдэг гуримые болюулжа, район гү, али город бүхэндэ арадай нэгэл сүүдтэй байха гэһэн гурим тогтоожо, арадай сүүдүүдэй мүнөө хүдэлдэг байгууламжада зарим хубилалта оруулха гэжэ проект соо хараалагдана.

Арадай сүүдүүдые һунгаха гуримда проект дотор горьтойхон хубилалта оруулагдана. Арадай сүүдэй түлөөлгые 3 жэлһээ 5 жэл хүрэтэр ехэ болгохо гэжэ хараалагдана. Арадай заседательнуудые 2 жэлэй болзортойгоор хүдэлмэришэдэй, алба хаагшадай болон таряашадай ажал хэдэг гү, ажаһуудаг газарта, тиихэдэ сэрэгэй алба хаагшад — сэрэгэйнгээ частиин байһан газарта суглаа хэжэ, һунгадаг болохо гэжэ дурадхагдана.

Сүүдэй ажал-ябуулгада олониитын зүгһөө хэгдэдэг хиналта шангадхахын тулада арадай сүүдүүд һунгагшадайнгаа үмэнэ тоосоогоо хэжэ байдаг болохо. Тиихэдэ бүхы ондоо бусад сүүдүүд тэдэниие һунгаһан тусхайта ажалшадай депутадуудай Соведүүдтэ тоосоогоо үгэдэг байха.

Союзна республиканудай судебнэ органуудай эрхэ түлөөлгэ һүүлэй жэлнүүдтэ үргэдхэгдэһэн байна. Шүүхэ шиидхэхэ хэрэгтэ союзна республиканудай сүүдүүдэй бэелүүлдэг үүргые саашадань дээшэлүүлхын зорилгоор союзна республиканудта Верховно сүүдэй пленумүүдые бии болгохо гэжэ хараалагдана.

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта)

СССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сесси

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта)

Сүүдэй байгууламжа тухай хуулиин гол үндэһэнүүд тухай проект ібахатай дашарамдуулан, тэрээнтэй ідхаараа адлирхуу сэрэгэй трибуналнууд тухай дүримэй проект табигдана гэжэ саашадаа элидхэлшэ хэлэнэ. Сэрэгэй трибуналнууд тухай хуулиин проектын үндэһэн шухала, тодорхойлхы удхашанартай гуримуудынь, гол ёһонуудынь сүүдэй байгууламжа тухай хуулиин гол үндэһэнэйхидэл адли юм. Юундэб гэхэдэ сэрэгэй трибуналнууд хадаа зэбсэгтэ хүсэнүүдтэ байгуулагдаһан үнэн зүб шиидхэбэри гаргадаг СССР-эй судебнэ органуудай нэгэ ниитэ системэдэ ородог сүүдүүд болоно. Тэдэнэр хадаа хэрэгүүдые хаража үзэхэдөө бүхы сүүдүүдэй хэрэглэдэг нэгэ ниитэ хуулинуудаар, шүүхэ шиидхэхэ гол ёһонуудаар хүтэлбэри болгоһ сүүд хэдэг. Зүгөөр сэрэгэй байдалай онсо тусгаар илгаатай байдаг дээрэһээнь, сэрэгэй трибуналнуудай байгуулгада, эрхэ түлөөлэлгэдэнь мэдээжэ онсо өөрэ илгаанууд бии байдаг. Тиихэтэй хамта, СССР-эй Верховно Сүүдэй Пленум сэрэгэй трибуналнуудай судебнэ ажал-ябуулгые хүтэлбэрилдэг.

ССР Союзай болон союзна республиканuудай уголовно хэрэг шиидхэлгын гол үндэһэнүүд тухай хуулиин проект тухай нүхэр Расулов нигэжэ хэлэбэ. Хэрэгүүдые үнэн зүбөөр шүүжэ шиидхэхын тулада мүрдэлгын, судебнэ болон прокурорско органуудай хүдэлмэриие имагтал ёһотой һайнаар эмхидхэхэһээ гадна, уголовно хэрэгүүдые мүрдэжэ элирүүлгэдэ ба хаража үзэлгэдэ шэнжэлжэ тодорхойлогдоһон тон тааруу гурим тогтоохо шухала. Энэ гуримай гол шухала дүримүүд уголовно хэрэг шиидхэхэ сүүдэй гол үндэһэнүүд соо тодорхойлогдоно.

Уголовно хэрэг шиидхэлгын зорилгонууд нэн түрүүн гол үндэһэнүүдэй проект соо тодорхойлогдоно. Гэмтэ ябадалые түргэн, хүсэдөөр тодоруулха ябадал хангаха, гэмтэниие элирүүлхэ, хуулиие зүбөөр хэрэглэжэ, гэм хэһэн хүн бүхэниие зүбөөр хэһээхэ, нэгэшье гэм хээгүй хүниие уголовно харюусалгада хабаадуулхагүй гэһэн зорилгонууд энэ проект соо табигдана. Уголовно хэрэг шиидхэлгэ хадаа социалистическэ хуули сахилгые бэхижүүлхэдэ, граждaнинуудай эрхые хамгаалхада, совет хуулинуудые нарин сэхээр сахидагаар, ниитын социалистическэ байдалай ёһо гуримуудые хүндэлдэгөөр граждaнинуудые хүмүүжүүлхэдэ туһалха зорилготой юм. Уголовно хэрэг шиидхэхэ талаар сүүдэй, мүрдэлгын органуудай болон прокуратурын эрхэ түлөөлэлгые гол үндэһэнүүдэй проект тодорхойлно.

Сүүд гээшэ уголовно гэм хэһэнэйнь түлөө граждaнинние гэмтэй гэжэ мэдэрээд, тэрээндэ уголовно хэһээлтэ тодорхойлхо гүрэнэй гансал орган мүн гэһэн сүүдэй бүхы процессуальна ажал-ябуулгада Ленинэй һургаал заабариие проект хүтэлбэри болгоно.

Социалистическэ общество дотор гэмтэ ябадалые эсэслэн үгы хэхэ, обществодо харша үзэгдэлнүүдэй гарадаг ябадалые болюулха бүхы условинууд болон арга боломжонууд байгуулагданхай, гэжэ нүхэр Расулов тэмдэглэбэ.

Гэмтэ ябадалнуудтай тэмсэл амжалтатайгаар бэелүүлхын тулада, уголовно хэрэгүүдэй мүрдэлгэ болон сүүдтэ хаража үзэдэг гуримые һайжаруулха шухала гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ. Тиихын тулада сүүдтэ үгэдэг гуримые нилээд хубилгаха хэрэгтэй. Сүүдүүдтэ бүхы хэрэгүүд мүнөө үедэ сүүдэй захиралтын заседани дээрэ харагдаадлэ, удаань гэмнэгдэгшэ сүүдтэ дамжуулагдан үгтэдэг. Тэдэ захиралта гаргаха заседани дээрэ бүхы хэрэгүүдые хаража үзэһэнэй хэрэггүй. Сүүдтэ үгэхэ шиидхэбэри олонхи ушарта судья гансаараа абаха гэһэн гурим гол үндэһэнүүдэй проект тогтооно.

СССР-эй Конституцяар, союзна болон автономно республиканuудай Конституцинуудаар сахигдажа байдаг граждaнинуудай эрхэнүүдые һайнаар хамгаалдаг болохо хэрэгтэ гол үндэһэнүүдэй проект онсо анхарал хандуулна. Социалистическэ обществые хамгаалга, граждaнинуудай эрхэнүүдые болон хуулита ашатуһые — ажалша хүниие, тэрэнэй ами наһые, махабадын элүүрые, нэрэ хүндые, үнэн сэхэ ажалаараа олоһон зөөриие бүхы хэмжээгээр хамгаалга хангалга хадаа уголовно хэрэг шиидхэлгын гол зорилгонь болоно гэжэ хуули гаргаха һанамжа дурадхал оруулдаг комиссинууд тоолоно.

Энэ ёһые үндэһэ болгон баримталжа гэмтэ ябадалһаа хохидоһон хүнэй эрхые, мүн тэрэшэлэн гэмнүүлэгшын эрхые гол үндэһэнүүдэй проект нилээд үргэдхэнэ.

Ниитын гэмнэгшэ, хамгаалагша гээшэдые бии болгохо гэжэ проект хараална. Сүүдтэ хэрэгүүдэй харагдахада ниитын түлөөлэгшэд хабаадалсахадаа, үнэхөөр гэмтэ хүниие түргэн тодоруулхада, социалистическэ сүүдэй хүмүүжүүлхы үүргые ехэ болгоходо туһалха байна.

Сүүдэй байгууламжын, уголовно хэрэг шиидхэлгын гол шухала ёһонуудые тодорхойлһон ниитэсоюзна гол үндэһэнүүдые баталан абахада, тэдэнь союзна республиканuудай сүүдэй байгууламжа болон сүүд эрхилхэ гурим тогтоохо талаар республиканuудай хуули баталан абаха бата үндэһэн боложо үгэхэ байна. Тиигэжэ ниитэсоюзна гол үндэһэнүүдтэй тон зүбөөр зохин таарaлдаһан, тиихэтээ хамта союзна республика бүхэнэй онсо өөрэ илгаае хараадаа абаһан шэнэ республиканска кодекснууд болон хуулинуудые ойрын үедэ абаха арга союзна республиканuудта олгоно. Сүүдэй байгууламжа болон сүүд эрхилхэ гуримай хуулиин шэнэ гол үндэһэнүүдые абаһан ябадал советскэ юридическэ наукын үмэнэ шэнэ зорилгонуудые табина.

Сүүдэй байгууламжа болон сүүдэй хэрэг эрхилхэ тухай шэнэ хуулиин гол үндэһэнүүдые абаһан ушар хадаа социалистическэ хуули сахилгые, советскэ ёһо гуримые саашадань бэхижүүлхэ, граждaнинуудай эрхэнүүдые хамгаалха шухала хэмжээ-ябуулга болоно гэжэ нүхэр Расулов үгынгөө түгэсхэлдэ хэлэбэ.

***

Табигдаһан асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ депутат **Я. Н. Заробян** (Армениин ССР), СССРэй Верховно Сүүдэй Түрүүлэгшэ депутат **А. Ф. Горкин**, депутат **Б. И. Самсонов** (Москвагай область), СССР-эй Генеральна Прокурор депутат **Р. А. Руденко**, депутат **Б. С. Шарков** (Литвиин ССР), СССР-эй Наукануудай Академиин член-корреспондент **С. А. Голунский**, депутат **И. С. Чундоков** (Адыгейн автономно область) гэгшэд үгэ хэлээ.

Үгэ хэлэгшэд бултадаа Верховно Соведэй үзэмжэдэ табигдаһан хуулиин проектые нэгэн дуугаар һайшаагаа. Советскэ сүүдэй ажал-ябуулгада, уголовно хуулинуудай гол гуримуудта социалистическэ хуули ёһо сахиха тухай ленинскэ заабаринуудта, советскэ демократиие саашадань үргэдхэхэ, социалистическэ хуули ёһые бэхижүүлхэ тушаа КПСС-эй XX съездын эрилтэнүүдтэ эдэ хуулинуудай проектнүүд таарaлдана гэжэ ораторнууд тэмдэглээ.

Хуули гаргаха һанамжа дурадхал оруулдаг комиссинуудай баталамжадань табиһан хуулинуудые Верховно Совет баталжа эхилнэ. Палата бүхэнэй депутадууд тус тустаа голосовалжа иимэ хуулинуудые баталан абаа гэбэл: «ССР Союзай болон союзна республиканuудай уголовно хуули гаргаха сүүд тухай гол үндэһэ баталха тухай хуули»; «сүүдэй шиидхэбэреэр һунгуулиин эрхэ хаһалгые болюулха тухай хуули»; «гүрэнэй үмэнэ гэм хэһэнэй түлөө уголовно харюусалга тухай хуули»; «сэрэгэй талаар гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалга тухай хуули»; «ССР Союзай, союзна болон автономно республиканuудай сүүдэй байгууламжа тухай хуули гаргаха гол үндэһэнүүдые баталха тухай хуули»; «арадай сүүдүүдые һунгаха гуримда хубилалта оруулха тухай хуули»; «сэрэгэй трибуналнууд тухай дүрим баталха тухай»; «ССР Союзай болон союзна республиканuудай уголовно хэрэг шиидхэлгын гол үндэһэнүүдые баталха тухай хуули».

Гүрэнэй үмэнэ гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалга тухай хуули хүсэндэнь оруулха гурим тухай тогтоол, сэрэгэй талаар гэмтэ ябадал хэһэнэй түлөө уголовно харюусалга тухай хуули хүсэндэнь оруулха гурим тухай тогтоол Верховно Совет баталжа абаба.

Хэлсэгдэхэ зүйлэй гурбадахи асуудалые зүбшэн хэлсэлгэ энээгээр дүүрэбэ.

СССР болон Чехословацка республика хоёрой хоорондо хани барисаа, харилсан туһалалсалга болон дайнай хойто тээхи үедэ харилсан ажаллаха тухай договорто гар табиһанһаа хойшо 15 жэлэй ойн гүйсэһэнтэй дашарамдуулан Чехословацка республикын национальна суглаанай бэшэг Верховно Совет абаба гэжэ түрүүлэгшэ мэдээсэбэ.

Чехословацка республикын национальна суглаанда харюугай бэшэг эльгээхэ гэһэн дурадхал оруулагдаба. Бэшэгэй проектые уншахын тулада депутат **К. Кондучаловада** үгэ үгтэбэ. Үни удаан альга ташалган болобо. Чехословацка республикын национальна суглаанда СССР-эй Верховно Соведэй эльгээхэ бэшэгые СССР-эй депутадууд нэгэн дуугаар һайшааба.

***

Союзай Соведэй болон Национальностьнуудай Соведэй хамтын түгэсхэлэй заседани декабриин 25-най үдэшэ Кремлиин Ехэ ордон соо болоо. Союзай Соведэй түрүүлэгшэ депутат **П. П. Лобанов** түрүүлэгшээр һууба.

Зал соо айлшад олон, дипломатическа корпусой гэшүүд, советскэ болон гадаадын оронуудай журналистнууд байлсаа. Нүхэд **А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, А. И. Кириченко, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, Д. С. Коротченко, Я. Э. Калнберзин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский** нэрьемэ альга ташалгаар угтагдан правительственна ложануудта ерэжэ һуугаа.

СССР-эй Конституциин зарим статьянуудта хубилалта, нэмэлтэ оруулха, нэгэдэхи сессиһээ хойшонхи үе соо СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гаргаһан Указуудые баталха тухай асуудалые сесси зүбшэжэ ороо. СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь депутат **М. П. Георгадзе** элидхэл хэһэн байна.

СССР-эй Конституциин статьянуудта хубилалта, нэмэлтэ оруулха тухай хуулинуудые, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые депутадууд нэгэн дуугаар баталаа.

Атомна, водородно зэбсэг туршалга болюулха тухай асуудалаар, Берлинэй асуудалаар СССР-эй Верховно Соведэй депутадуудай асуултануудые хэһэнтэй дашарамдуулан, Советскэ правительствын зүгһөө Мэдүүлгэ хэхын тулада СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр депутат **А. А. Громыкодо**, түрүүлэгшэ үгэ үгөө.

Гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. ГРОМЫКЫН мэдүүлгэ

Ядерна туршалга болюулха тухай асуудалаар Женевэдэ боложо байгаа зүблөөндэ мүнөө хүрэтэр мүртэй амжалта туйлагдаадүй гэжэ түрүүшын асуултада харюусаха зуураа А. А. Громыко хэлэбэ. Баруун гүрэнүүдэй делегациин баримталдаг һанамжаһаа боложо, эндэ амжалта туйлагданагүй. Зүблөөнэй үмэнэ байгаа зорилгонуудые шиидхэхэ гэжэ США, Англиин түлөөлэгшэд балай яаранагүй гээшэ ха. США, Англиин правительствонууд туршалгануудые болюулха тухай асуудалаар хэлсээ баталуулхагүй зорилго урдаа табяа гээшэ ха гэжэ сэхэ мэдүүлхэ хэрэгтэй гээд нүхэр Громыко хэлэбэ.

Ядерна буу зэбсэгэй туршалгые болюулха тухай хэлсээнэй баталагдаа, һаа, тэрэнэй дүүргэлтын хойноһоо ёһотой һайнаар хинан хараха аргагүй гэжэ США, Англиин правительствонуудай хэлэжэ байгаашань арадуудые сэхэ мэхэлһэн ябадал болоно гэжэ нүхэр Громыко саашань хэлэбэ. Иимэ хиналта хэхэ бүхы арга боломжо бии гэжэ байгша оной зун Женевэдэ болоһон экспертнүүдэй зүблөөндэ хабаадагшад нэгэн дуугаар мэдүүлһэн байна бшуу.

Оронуудай газар дэбисхэрые шэнжэлэн хараха тушаа баруун гүрэнүүдэй табижа байгаа бүхы эрилтэ, условинуудынь экспертнүүдэй зүблөөнэй хэһэн баталамжатай огто таарaлданагүй.

Туршалгын болюулагдаһанай хойноһоо тусхай хиналтын орган хаража байха ёһотой, тэндэнь Англи, Америкын тала баримталагшад олонхи һууриие эзэлхэ ёһотой гэһэн баруун гүрэнүүдэй бүтэхэгүй эрилтэнь Америка, Англиин бүлэглэлэй түлөөлэгшэдэй бусад оронууд тушаа элдэб мэдээ оложо абаха хүсэлэнтэй байһан тухайнь лэ гэршэлнэ.

Советскэ правительство хадаа ядерна буу зэбсэгэй туршалга болюулха тухай хэлсээндэ ямаршье үдэр, үглөөдэршье һаань, гараа табихаар бэлэн гэжэ нүхэр Громыко мэдүүлбэ. Тиихэдээ манай правительство ямар нэгэн эрилтэ, уридшалан дүүргэхэ услови оройдоо табихагүй байна. Мүн гараа табиһан үдэрһөө эхилэн, Советскэ правительство США Англи хоёртой хамта бүхы түхэлэй ядерна буу зэбсэгые тэһэлэн туршахаяа хэтэ мүнхэдөө болихоор бэлэн.

Мүнөө США Англи хоёр амгалан ажалда хэрэглэхэ зорилгоор ядерна тэһэрэлгэ хэхэ гэһэн эрилтэ табяад, ядерна буу зэбсэгэй туршалгые болюулха тушаа хэлсээ баталалгада энээгээрээ һаалта хэхэ гэжэ оролдожо байна. Энээниие хараада абан, Советскэ правительство амгалан ажалда хэрэглэхэ зорилгоор зарим тэды ушарта ядерна тэһэрэлгэ хэхэ тухай үгээ ойлголсохоор бэлэн гэжэ СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр тэмдэглэбэ. Иимэ хэлсээнэй туйлагдабал, США Англи хоёрой хамтадаа хэһэн тэһэрэлгэнүүдынь СССР-тэ хэгдэхэ тэһэрэлгэнүүдтэй тоогоороо тон адли байха ёһотой гэжэ СССР тоолоно. Жэл бүри хэды шэнээн тэһэрэлгэ хэхэб гэһэн асуудал урда тээнь зүбшэгдэхэ ба шадаал һаа эдэ тэһэрэлгэнүүд үсөөн байха ёһотой.

Мүн гэнтын добтолгын аюулые зайсуулха тушаа Женевэдэ боложо байгаа ондоо зүблөөн дээрэшье баруун гүрэнүүд бидэнтэй үгээ ойлголсохые хүсэнэгүй гэжэ нүхэр Громыко онсолон тэмдэглэбэ. Тэдэнэр гэнтын добтолго зайсуулха тушаа хэмжээнүүдые хаража үзэхын орондо гүрэнүүдэй элдэб түхэлэй буу зэбсэг тухай мэдээнүүдые суглуулха һанаатай байһаниинь элирээ.

Бидэнэр баруун гүрэнүүдэй энэ хүсэлыень нэгэл талаһаа дүүргэжэ шадаха байнабди: ямаршье дайсадһаа оронойнгоо аюулгүй байдалые найдамтайгаар хамгаалхада яһала хүрэхэ эгээл шэнэ түхэлэй олон буу зэбсэг манайда бии гэжэ тэдээндэ үшөө дахин лэ хэлэхэ байнабди гэжэ министр мэдүүлбэ. Гэхэтэй хамта СССР-эй правительство эдэ бүхы буу зэбсэгээ-ракетэнүүдые, атомна, водородно бомбонуудые, мүн бусад буу зэбсэгүүдые эбдэхэ гү, али гансал амгалан зорилгоор хэрэглэхэ гээшэ тэдэ буу зэбсэгые дайнда хэрэглэгшэһээ дээрэ байгаа гэжэ тоолоно. Буу зэбсэг хуряаха тухай тусхай хэмжээнүүдые бэелүүлхэ тушаа договорто баруун гүрэнүүдэй гараа табихые зүбшөөмсөөрнь СССР-эй правительство бии байһан элдэб буу зэбсэгээ үгы болгохоор бэлэн.

Европа, Азиин социалистическэ оронуудай правительствонууд, тэрэшэлэн Инди, Индонези, Арабуудай Нэгэдэмэл Республика болон бусад гүрэнүүдэй правительствонууд ядерна буу зэбсэгэй туршалга болюулхын хойноһоо эдэбхитэй тэмсэл эрхилнэ гэжэ СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министр тэмдэглээ.

Саашань нүхэр Громыко Берлин тухай асуудалаар харюу үгөө. Баруун Берлиниие өөрын мэдэлтэй амгалан город болгожо, энэ асуудал шиидхэхэ тушаа Советскэ правительствын хэһэн дурадхалнууд тухай тэрэ хэлэнэ. Энэ асуудалда тон сэхэ хабаатай гүрэн болохо Германиин Демократическа Республикын арад зон, правительствонь советскэ дурадхалнуудые халуунаар һайшааба. Юундэб гэхэдэ Берлин хадаа тэрэ ороной ниислэлынь мүн ба тэрэнэй газар дээрэ оршоно бшуу. Тэрэшэлэн хэдэн ондоо гүрэнэй арад болон правительствонууд Советскэ правительствын дурадхалнуудые мүн лэ һайшаан угтаа. Юундэб гэхэдэ Берлин тухай асуудал гансал Европын арадуудые бэшэ, харин бусад оронуудай арадуудые һанаата болгоно бшуу.

Тус асуудалые эгээл зүбөөр шиидхэхэ ямар зам байнаб гэхэдэ, энэ асуудал шиидхэлгэдэ сэхэ хабаатай гүрэнүүд хэлсээ хэхэ ёһотой гэжэ Советскэ правительство тоолоно. Хэрбээ хоорондоо хэлсэжэ, Берлин тухай асуудалые шиидхэжэ шадаха аргын үгы байгаа һаа, Берлиндэ мүнөө хүрэтэр дүүргэжэ байгаа уялгаяа, мүн Берлиниие Баруун Германитай холбодог харгы замда дүүргэжэ байгаа уялгаяа ГДР-гэ СССР-эй дамжуулан үгэхэһөө бэшэ ондоо аргагүй байна.

Хэрбээ мүнөө Баруун Берлиндэ тохёолдоод байһан байдалай усадхагдаагүй һаа, дэлхэйн нэгэдэхи дай эхилһэн түрүүшын буудалгын 1914 оной июньдэ болоһон Сараево городтол адли Баруун Берлин хоёрдохи Сараево болошохо бүри ехэ аюул бии болохо юм.

Баруун Берлиндэ хэгдэһэн ямаршье хорото ябуулга, ГДР-тэ эсэргүү дай хэхэ гэһэн һэдэлгэ бүхэн ехэ дайнай эхи табихадаа болохо юм. Энэ дайнда олон миллион хүнүүд ами наһаяа алдажа, дэлхэйн үнгэрэгшэ дайнда орходоо һураггүй ехэ һандаргалта хэгдэхэ, гээлтэ хохидол ушаруулагдаха байна. Эндэ орьёлһон дайнай дүлэн Америкын түби тээшэ эзэлүүдгүй хаягдаха ёһотой болоно. Юундэб гэхэдэ, мүнөө үеын сэрэгэй техникын айхабтар ехээр хүгжөөд байхада, дайнай боложо байһан газарһаа холо, ойро оршодог газар гэжэ үгы болохо юм. Гансал ухаагаа алдаһан хүнүүд лэ эдэ бүгэдые тоонгүй гараха байна. Баруун гүрэнүүдые хүтэлбэрилэгшэд гүрэнэйнгөө хэмжээндэ адли сэсэн ухаа гаргажа бодомжолходоо, Берлин тухай асуудалые үнэхөөрөө һайнаар шиидхэхэ арга боломжо советскэ дурадхалнууд олгоно гэһэн тобшолол хэхэ бэзэ гэжэ Советскэ правительство үнэн зүрхэнһөө найдаха байна. Эдэ дурадхалнууд Баруун гүрэнүүдэй алинданшье ямаршье хохидол ушаруулнагүй. Тииһээ тиитэрээ немецүүдтэ хохидол ушаруулнагүй. Мүн Советскэ Союзда гү, али ямар нэгэн ондоо гүрэндэ нэгэ талын булюу байдал оройдоошье олгоногүй.

Баруун гүрэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй мэдүүлгэнүүд, тэрэшэлэн Берлин тухай асуудалаар НАТО-гэй Соведэй һаяхан толилһон коммюнике ёһотойл мэхэ гохо болоно. Юундэб гэхэдэ Берлиндэхи байдалые гуримшуулха тухай асуудал Германиие нэгэдүүлхэ тухай асуудалтай холбохо гэһэн һэдэлгэ тэрээнь соонь хэгдэнэ бшуу. Үни хада буруу гэжэ тодорһон, ажабайдалаар хаягдаһан түсэб—«бүхы Германи дотор сүлөөтэ һунгалта хэхэ» гэдэг түсэб дахин табигдана. Заатагүй шиидхэгдэхэ ёһотой шухала асуудал болохо Берлин тухай асуудал шиидхэлгэһээ холодохын тулада энэ мэхэ гохо хэрэглэгдэнэ.

Германиие газаа тээһээнь «нэгэдүүлхэ» — немецүүдэй түлөө, немецүүдэй орондо тэдэниие нэгэдүүлхэ эрхэ хэндэшье байхагүй, тиин Советскэ Союз эдэ мэтын түсэбүүдтэ ямаршье хабаагүй гэжэ Советскэ правительство нэгэнтэ бэшэ онсолон тэмдэглэһэн юм гээд нүхэр Громыко мэдүүлбэ. Гансал Германиин хоёр гүрэн — Германиин Демократическа Республика болон Германиин Федеративна Республика хоёр баримталдаг һанамжаяа ойртуулан адлидхажа, үгэеэ ойлголсобол лэ Германиие нэгэдүүлжэ шадаха байна. Ушар иимэһээ бүхы Германида һунгалта үнгэргэхэ мэтын хэмэл арганууд мүнөө үеын байдалда Германиие нэгэдүүлхэ асуудал шиидхэжэ шадахагүй.

***

Депутат **М. А. Лаврентьевтэ** (Новосибирьскын область) үгэ үгтэбэ. Ядерна зэбсэг туршалгые хаа хаанагүй, хэтын хэтэдэ хорихын түлөө шууд сэхээр оролдожо байһан Советскэ правительствын политикые бүхы совет арад шэнги, совет эрдэмтэд ехээр һайшаан дэмжэнэ. Энэ хадаа дэлхэйн бүхы ороной арадуудай хүсэл эрмэлзэлгэдэ таарaлдаха байна гэжэ тэрэ хэлээ. Берлинэй асуудал тухай хэлэхэдээ, депутат нигэжэ заагаа. Берлиниие өөрын эрхэтэй город болгохо тухай Советскэ правительствын таарамжатай дурадхалда США-гэй, Англиин, ФРГ-гэй хүтэлбэрилхы хүнүүд заналтаар харюусаа. Зүгөөр, Советскэ Союзые, бусад социалистическэ оронуудые айлгахабди гэжэ тэдэнэр ойн зүндөө бү оруулаг лэ. Бодомжотой байхын тулада буу зэбсэгээр заналта хэхэгүй, харин эб найрамдалай аша туһые харан, Берлинэй асуудалые тааруу зүбөөр шиидхэхэ шухала болоно бшуу.

Бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал хамгаалха зорилгоор Коммунистическэ партиин, Советскэ правительствын бэелүүлдэг политикые бидэнэр, Верховно Соведэй депутадууд бултадаа, манай олон миллион һунгагшад хүсэдөөр һайшаан дэмжэнэ гэжэ **Н. П. Бажан** (Украинын ССР) хэлээ.

Туршалгын тэһэлэлгэнүүдые дары болюулха гээшэ атомна дайнай аюулһаа хүн түрэлтэниие хүсэдөөр зайсуулха замда шиидхэхы алхам болоно гэжэ Советскэ правительствын һанамжалдаг һанамжые дэлхэйн бүмбэрсэг дээрэхи бүхы жэнрэй хүнүүд зүбшөөн һайшаана.

Берлинэй асуудалаар манай правительствын дурадхалые бидэнэр дэмжэнэбди. Потсдамска хэлсээе эбдэһэн баруун гүрэнүүдэй правительствонууд Баруун Берлиниие эзэмдэхэ эрхэгүй.

Орон доторoo, хилын саана боложо байһан событинуудай хойноһоо анхаралтайгаар ажаглан хаража байдаг өөрынгөө һунгагшадай — Кузнецкын комбинадай металлургнууд, индустриальна кузбассай шахтернууд, барилгашад, колхознигууд болон интеллигенциин һанамжые энэ трибунаһаа мэдүүлхые би хүсэнэб. Манай ороной ерээдүй, бүхы хүн түрэлтэнэй хуби заяан тухай тэдэнэр ехээр һанаагаа табидаг байна. Тэдэнэй дура хүсэлые Советскэ правительствын шууд сэхээр, оролдосотойгоор дүүргэдэг байһанда тэдэнэр ехээр ханани байдаг гэжэ депутат **М. М. Призалов** (Кемеровскэ область) хэлээ.

СССР-эй Оборонын министрын нэгэдэхи орлогшо депутат **В. Д. Соколовскийда** үгэ үгтөө. НАТО гэжэ ээрхэг түримхэй бүлэглэлэй үлэмжэ ехээр дай журөөдэдэг зарим генералнууд Берлинэй асуудалаар үгэ хэлэхэдээ, заналта хэдэг, хэтэрхэдээ, атомна, водородно зэбсэг хэрэглэхэ тухай харюусалгагүй мэдүүлэлгэнүүдые хэдэгшье байна гэжэ тэрэ хэлээ.

ГДР-тэ добтолго хээд байгаа гээшэ һаань, СССР-эй, социалистическэ бусад гүрэнүүдэй Зэбсэгтэ Хүсэнүүд тэрэниие хамгаалалсаха байна. Баруун оронуудай ээрхэг түримхэй этэгээдүүдэй, хэрбээ, Берлинэй түлөө дай һужэрөөгөөд байгаа гээшэ һаань түүхын үмэнэхи, дэлхэйн арадуудай үмэнэхи бүхы харюусалгые тэдэнэр бэедээ даажа абаха болоно гээд нүхэр Соколовский мэдүүлээ.

Союзай Соведэй, Национальностьнуудай Соведэй Гадаадын хэрэгүүдые эрхилхэ комиссиин зүгһөө үгэ хэлэһэн депутат **В. Е. Семичастныы**н дурадхалаар, СССР-эй Верховно Совет атомна, водородно зэбсэг туршалгые болюулха тухай асуудалаар, Берлинэй асуудалаар Тогтоолые нэгэн дуугаар баталан абаа.

Атомна, водородно зэбсэг туршалга болюулха тухай асуудалаар СССР-эй правительствын политика болон бодотоор абаһан хэмжээнүүд тогтоол дотор һайшаагдаад, ядерна зэбсэг туршалгые хаа хаанагүй, дары түргэнөөр, хэтын хэтэдэ заабол болюулхын түлөө эсэшэ сусашагүй тэмсэл саашадаа хэхыень СССР-эй правительстводо даалгагдаа. Бүхы арадуудай хүсэл эрмэлзэлгэдэ таарaлдаха энэ агуусхэ, һайн һайхан зорилго туйлахын тулада США, Великобритани өөһэдынгөө зүгһөө зохихо оролдолго гаргаха бэзэ гэжэ найдажа байһанаа Верховно Совет элишэлэн мэдүүлээ.

Верховно Совет хадаа Берлинэй асуудалаар СССР-эй правительствын политикые, бодото ябуулгые мүн лэ һайшаагаад, Европодо, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлхэ хэрэгтэ зохилдуулан, Берлинэй асуудал гуримшуулгада өөһэдынгөө туһа нэмэри оруулхыень США, Великобритани болон Франциие уряалаа.

Тиигээд СССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сесси хүдэлмэреэ дүүргэһэн байна.

(ТАСС).

СССР-эй Верховно Соведэй тогтоол

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи Гүрэнэй аюулгүйе сахиха Комитедэй Түрүүлэгшээр нүхэр А. Н. Шелепиниие томилхо тухай

Советскэ Социалистическэ Республиканuудай Союзай Верховно Совет **иигэжэ тогтообо:**

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи Гүрэнэй аюулгүйе сахиха Комитедэй Түрүүлэгшээр нүхэр Александр Николаевич Шелепиниие томилхо.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. ВОРОШИЛОВ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1958 оной декабриин 25.

Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

Хизаар ороноо шэнжэлхэ республиканска музейн директор нүхэр С. П. Костаревые Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай

Нүхэр С. П. Костаревой жаранаһа гүйсэһэнтэй дашарамдуулан, Хизаар ороноо шэнжэлхэ республиканска музейдэ тэрэнэй олон жэлдэ һайнаар хүдэлмэрилһэниие тэмдэглэн, нүхэр Костарев Степан Павловичые Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха.

Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Д. ЦЫРЕМПИЛОН.

Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь В. ОСТРОВСКАЯ.

Улан-Удэ, Соведүүдэй Байшан.
1958 оной декабриин 25.

Хитадай Коммунистическэ партиин Центральна Комитедэй Түрүүлэгшэ нүхэр МАО ЦЗЭ-ДУНДА

Хүндэтэ нүхэр Мао Цзэ-дун!

Танай жаран таба наһа гүйсэһэн үдэртэй дашарамдуулан, Хитадай Коммунистическэ партиин, хитад арадай шалгагдамал хүтэлбэрилэгшэ, уласхоорондын коммунистическэ хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажалябуулагша — Танине Советскэ Союзай Коммунистическэ партиин Центральна Комитет манай партиин, бүхы совет арадай зүрһөө үнэн зүрхэнһөө амаршална.

Социалистическэ революциин илалтын түлөө, Хитадые социалистическэ хүсэн түгэлдэр гүрэн болгохын түлөө хитад арадай, тэрэнэй дайшалхы манлай — Коммунистическэ партиин баатарлиг тэмсэлые хүтэлбэрилхэ талаар Танай эсэшэ сусашагүй, олон янзын бүхы ажалябуулга арадтаа, коммунизмын хэрэгтэ сусаршагүй үнэн сэхээр алба хэлгын гайхамшагта жэшээ боложо үгэнэ. Марксизм-ленинизмын, пролетарска интернационализмын агууехэ сурталда, совет-хитад хэтэ мүнхын, эбдэршэгүй хани барисаанай хэрэгтэ үнэн сэхэ байдаг туладатнай Танине совет хүнүүд гүнзэгы ехээр хүндэлдэг.

Социализм байгуулгада аха дүү хитад арадай туйлаһан асари ехэ амжалтанууд, дэлхэйн агууехэ гүрэн — Хитадай Арадай Республикын уласхоорондын нэрэ хүндын ургалта манай партиие, бүхы совет арадые хизаарлашагүй ехээр баясуулна. Марксизм-ленинизмын илалта түгэлдэр һургаалые Хитадай эрхэ байдалда шууд сэхээр, творческоор бэелүүлжэ байһан өөрынгөө түрэл Коммунистическэ партиин сэсэн мэргэн хүтэлбэрээр хитад арад эдэ гайхамшагта амжалтануудые туйлаа гэжэ совет хүнүүд һайн мэдэнэ.

Хүсэн түгэлдэр социалистическэ лагериие бэхижүүлхэ, эб найрамдалые, арадуудай амгалан тайбан байдалые хангаха хэрэгтэ Хитадай Арадай Республикын, Хитадай Коммунистическэ партиин, нүхэр Мао Цзэ-дун, Танай өөрынтнай гайхамшагта туһа нэмэри оруулдаг байһые бидэнэр үндэрөөр сэгнэнэбди.

Манай хүндэтэ нүхэр, хани, Танда олон удаан жэлдэ элүүр мэндэ ябахыетнай, агууехэ хитад арадай, Хитадай Арадай Республикада социализм байгуулха аша туһада, совет-хитад аха дүү ёһоной хани барисаанай саашанхи хүгжэлтын, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалай илан мандалгын аша туһада зорюулан хэдэг үрэ ехэтэй хүдэлмэридөө шэнэ амжалта туйлахыетнай бидэнэр бүхы сээжэ зүрхэнһөө хүсэнэбди.

КПСС-эй Центральна Комитедэй Нэгэдэхи секретарь Н. ХРУЩЕВ.

1958 оной декабриин 25.

СССР-эй АРАДАЙ АЖАХЫН ТУЙЛАЛТЫН ВЫСТАВКЭ НҮХЭД Н. С. ХРУЩЕВ, Н. Г. ИГНАТОВ ХАРАБА

КПСС-эй ЦК-гэй Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ нүхэр Н. С. Хрущев, КПСС-эй ЦК-гэй Президиумэй гэшүүн, секретарь нүхэр Н. Г. Игнатов СССР-эй арадай ажахын туйлалтануудые харуулһан выставкэдэ декабриин 24-дэ ороо.

КПСС-эй ЦК-гэй РСФСР-тэхи бюрогой гэшүүн нүхэр В. П. Мыларщиков, СССР-эй Хүдөө ажахын министр нүхэр В. В. Мацкевич, СССР-эй Госпланай түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Н. И. Строкин, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй научно-техническэ гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ нүхэр Ю. Е. Максарев, КПСС-эй ЦК-гэй таһагые даагша нүхэр И. А. Гришманов, КПСС-эй ЦК-гэй таһагые даагшын орлогшо нүхэр В. С. Фролов нүхэд Н. С. Хрущевтой, Н. Г. Игнатовтай хамта ябалсаа.

Трактораар жүдхүүлэгдэдэг аад, самоходно болгогдоһон 14 янзын комбайные нүхэр Н. С. Хрущев, тэрээнтэй суг ябалсаһан хүнүүд хараһан байна. Тэдэ комбайнуудые заводуудай конструкторнуудай бюро, научно-шэнжэлэлгын институдууд, хүдөө ажахын механизаторнууд болон шэнэ юумэ үүсхэгшэд харалгада табяа. Таряа хуряалгын навеснэ комбайнтай таряа хуряалгын самоходно шассинууд, сахарай свёклоярижа ургуулха, хуряаха шэнэ машинануудые, элдэб янзын машинануудтай нэгэ, хоёр брустай шассинуудые, мөөртэй тракторнуудай шэнэ модельнүүдые тэдэ мүн лэ хараһан байна.

СССР-эй Хүдөө ажахын министрын орлогшо нүхэр П. С. Кучумов, «Ростсельмаш» заводой СКБ-гэй главна конструктор нүхэр С. А. Строков, конструкторнууд нүхэд Н. П. Зволинский, И. П. Трепененков, Ф. М. Соловей, Н. Н. Левыкин, В. А. Кореньков болон бусад выставкэ харалгын үедэ тайлбари үгэһэн байна.

Трактораар жүдхүүлэгдэдэг аад, самоходно болгогдоһон комбайнуудые харахадаа, нүхэр Н. С. Хрущев иигэжэ тэмдэглээ. Инмэ комбайнууд олон янзаар уралан нарижуулагдаа, тиимэһээ һааталга багатайгаар хүдэлдэг, гаргаша багатайгаар бэлэдхэгдэдэг конструкцинуудые шэлэн оложо олоор үйлэдбэрилэн гаргаха арга боломжо бии.

«1959 оной ургаса хуряалгын эхилтэр шухала хэрэгтэй болохо соонь түхеэрэлгэнүүдые бүтээн гаргажа үрдихын тулада мүнөө эрхим конструкцинуудыень түргэнөөр шэлэн олохо шухала» гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев хэлээ.

Ростовой болон Таганрогой комбайнай заводуудай конструкторнуудай ухаалан зохёоһон таряа хуряадаг самоходно шассинуудые харахадаа, инмэ машинанууд колхоз, совхозуудта ашагтай байха, тиимэһээ эдэниие түргэнөөр үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ хэрэгтэй гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев һанамжаяа хэлээ.

Шэнэ навеснэ машинанууд, кукуруза, сахарай свёкло тарижа ургуулха, олон механизмуудтай универсальна шассинууд, тэрэшэлэн свёкло хуряадаг комбайнууд ехэ һонирхолтой байгаа.

Ургасые шэнгэрүүлхэдэ, ургаха шадабарииень шалгахада, ряд хоорондын элдүүрилгэ хэхэдэ хүсэ гаргашалгые ехээр доошолуулха арга олгодог хадань, сахарай свёкло квадратно-гнездовой аргаар таридаг болохо гээшэ свёкло таридаг районуудай хүдэлмэрилэгшэдэй шухала зорилго болоно гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев онсолон тэмдэглээ.

Тиихэтэй хамта свёкло квадратно-гнездовой аргаар таридаг сеялкэнүүдые ухаалан зохёохо шухала, иимэ сеялкэнүүдые хэрэглэхэдэ ургасын хойноһоо харууһалхадаа хүсэ гаргашалгые хороохоһоо гадна, нилээд ехэ үрэһэ алмаха арга олгохо гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев онсолон тэмдэглэһэн байна.

Тарилга, ряд хоорондын элдүүрилгэ хэхэ, пропашной культурануудые хуряаха, үбһэ хуряаха, транспортна, ашаглалга-буулгалгын хүдэлмэри хэхэ комплексно навеснэ машинануудтай, 30 мориной хүсэтэй нэгэ, хоёр брустай самоходно шассинууд тусгаар һонирхогдоо.

Ороной элдэб нютагуудай колхоз, совхозуудай ажал хүдэлмэри дээрэ туршажа шалгахын тулада олон машинануудаар хангагдаһан, нэгэ, хоёр брустай бүлэг самоходно шасси (200—300 хэһэг) 1959 оной полевой хүдэлмэриин эхилтэр бүтээжэ гаргахые нүхэр Н. С. Хрущев һанамжалан дурадхаа.

Свёкло хуряадаг машинануудые харахадаа нүхэр Н. С. Хрущев иимэ ажаглалта хээ. Гол юумэ юуб гэхэдэ, колхознигуудай ажал хүнгэдхэхын, свёклые поли дээрэһээ сахарай заводуудта сэхэ шэрэжэ абаашаха аргатай болохын тулада свёклые һүүлдэнь гараараа үшөө сэбэрлэхэ хүдэлмэриие конструкторнууд зайсуулха ёһотой.

Шэнэ конструкциин, мөөртэй тракторнуудые хараха үедэ, Минскын, Харьковай, Владимирска, Липецкэ тракторна заводуудай конструкторнуудай, тракторна научно-шэнжэлэлгын институдай хүдэлмэрилэгшэдэй ухаалан зохёоһон дүрбэн жүдхэн ябуулдаг мөөртэй тракторнуудай модельнүүд бүгэдые һонирхуулһан байна.

Муу харгыгааршье һаадгүйгөөр ябадаг, хүсэтэйгөөр жүдхэдэг, гусеничнэ тракторнуудта орходоо гаргаша багатай, 4 жүдхэн ябуулдаг мөөртэй тракторнуудые, тэрэшэлэн полевой хүдэлмэриһөө гадна, колхоз, совхозуудта хүдөө ажахын ашаа шэрэлгэдэ үргэнөөр хэрэглэгдэхэ тракторнуудые түргэнөөр үйлэдбэрилжэ, ашаглаха хэрэгтэй гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев тэмдэглээ.

Тракторнуудые хаража үзэхэдөө, нүхэр Н. С. Хрущев иигэжэ хэлээ. Олсн шэнэ һайн трактор, машинануудые бидэнэр мүнөөдэр хараабди. Зорилго юуб гэхэдэ, тэдэниие хүдөө ажахын үйлэдбэридэ түргэнөөр нэбтэрүүлхэ шухала.

Машинануудые харалга дүүрэбэ. Эрдэмтэд, конструкторнууд болон инженернүүдтэ хүдэлмэридөө саашанхи амжалта туйлахыень нүхэр Н. С. Хрущев хүсөө. Ороной элдэб нютагуудта зорюулан эгээн бүтээсэ ехэтэй машинануудые шэлэн олоод, тэдэниие бүтээлгэ эмхидхэхыень СССР-эй Госпланай, СССР-эй Хүдөө ажахын министерствын хүтэлбэрилэгшэдтэ даалгагдаа.

КПСС-эй XXI съездын хүндэлэлдэ

Олондо хүндэтэй үбгэжөөл

Ахын аймагай центр—Орлик тосхон жэл ерэхэ бүри болбосон түхэлтэй боложо байна. Үйлсэнүүдтэ байрын шэнэ гэрнүүд, эмхи зургаануудай байшан баригдажа, тосхоной түхэл шарайе улам һайхан болгоно.

Ажалшадай депутадуудай аймагай Соведэй ехэ байшан һаяхан ашаглалгада үгтэбэ. Тиихэдэ тус бүридөө хоёр байратай 5 гэрэй гурбанинь ашаглалгада оруулагдаа. Гадна аймагай центртэ ажаһуудаг олон ажалшад өөһэдөө гэрнүүдые олоор барина.

Коммунальна ажахын таһагай модошо дархан Бальжир Осохеев барилгын хүдэлмэридэ хабаадалсангүй байдаггүй. Шэнээр баригдаһан гэр, байрануудай сонхын рама, колодо, үүдэн гэхэ мэтэ энэ дарханай уран гараар бүтээгдэдэг юм. Үбэл, зунгүй энэ үбгэжөөл даалгабаряа саг болзор соонь, эрхим шанартайгаар дүүргэнэ. Иигэжэ хүдэлмэрилдэг дээрэһээ энэ үбгэжөөл олондо хүндэтэй болонхой.

Зураг дээрэ: модошо дархан Бальжир Осохеев.

П. Жужаев.

Хүндэтэ нэрэ зэргэтэй болохын түлөө

Бабушкин городой типографиин залуу хүдэлмэришэд «Москва-Сортировочная» депогой коллективэй үүсхэлые зүбшэн хэлсээд, коммунистическэ ажалай бригадын нэрэ зэргэтэй болохын тула мүрысөө дэлгэрүүлхэ гэжэ шиидээ.

Залуу хүдэлмэришэд коммунистическэ ёһоор ажаллаха, һураха, ажаһууха гэһэн харюусалгатай уялга абаһан байна. Техническэ, юрэнхы эрдэмээ саг үргэлжэ дээшэлүүлхэ, халаанайнгаа даалгабариие 8 часай орондо 7 час соо дүүргэхэ, шанар һайнтай продукци гаргаха, нинтын зөөридэ гамтайгаар хандаха гэжэ уялга соонь бэшэгдэнхэй.

Типографиин залуушуулай коллектив партиин XXI съездын хүндэлэлдэ абаһан уялгаяа бэелүүлхын түлөө эдэбхитэйгээр мүрысэн ажаллажа, жэлэйнгээ даалгабариие ноябриин 29-дэ дүүргээд, 1959 оной түсэбөөр хүдэлмэрилжэ байна. Түрүү хүдэлмэришэд К. Каткова, В. Катков гэгшэд энэ үедэ хоёр жэлэйнгээ даалгабари дүүргээд, 1960 онойнгоо түсэбөөр ажаллана.

Полиграфистнуудай коллектив коммунистическэ ажалай бригадын хүндэтэ нэрэ зэргэтэй болохын тула эдэ үдэрнүүдтэ улам һайнаар ажаллажа байна.

И. Попов.

Ажахынгаа хүгжэлтын зам дээрэ

«1959—1965 онуудта СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ даабарита тоонууд» тухай КПСС-эй XXI съезд дээрэ нүхэр Н. С. Хрущевой хэхэ элидхэлэй тезисүүдээр зоригжоһон Мухаршэбэрэй аймагай «Үнэн» колхозой ажалшад, малшад бүхы совет арадтаяа хамта коммунистическэ ажалай мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр оролсожо байна. Артелиинхид Москва-Сортировочная депогой хүдэлмэришэдэй үнэтэ үүсхэлые халуунаар дэмжэжэ, коммунистическэ ажалай бригадануудай хүндэтэ нэрэ зэргэ олохын түлөө тэмсэхээр шиидэ. Мүнөө тус колхозой 2-дохи комплексно бригадын һаалиин 2 фермэ, мүн дүршэл ехэтэй, түрүү хонишон Гарма Буянтуевич Цыдыповэй даадаг нарин нооһотой хониной отарынхид коммунистическэ ажалай бригадын хүндэтэ нэрэ зэргын түлөө мүрысэн ажаллана.

— Коммунистическэ ёһоор ажаллаха, ажаһууха гэжэ шиидэһэн манай отарынхид энэ үндэр нэрэ зэргэ олохын тула ажал хүдэлмэреэ бүри эмхитэй һайнаар ябуулжа, ерэхэ жэлдэ 100 эхэ хонин бүриһөө 120-hоо үсөөн бэшэ хурьга абаха, хонин бүриһөө 7 килограммһаа бага бэшэ ноохо хайшалха гэһэн коммунистическэ уялга абанабди,— гэжэ хонишон Гарма Цыдыпов отарынгаа хонишодой үмэнэһөө мэдүүлнэ.

— Тарбагатайн аймагай Калининай нэрэмжэтэ колхозой һаалишадай ноябрь, декабрь, январь һаранuудта үнеэн бүриһөө 700 литр һү һааха гэһэн үүсхэлыень халуунаар дэмжэн, баһал тэды шэнээн һү һааха уялга абаад, манай гүүртын 8 һаалишад коммунистическэ ажалай бригадын нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө мүрысөөндэ оролсоо һэн,— гэжэ гүүртые даагша Дашабальжир Дашиев хөөрэнэ.

Тус колхозой ажалшад, малшад үбгэн залуугүй артелиингээ ажахые улам саашадань хүгжөөхэ, баяжуулха, ерэхэ долоон жэл соо нооһо хайшалгаяа 3 дахин, мяха абалга 2,5 дахин, орооһо тарянай ургаса 2 дахин дээшэлүүлхээр хараална. Тэрэшэлэн һү, нооһо, мяха абалгаар энэ долоон жэлэй түсэб зорилгоёо 1962—64 онуудай туршада уридшалан дүүргэхэ юм. Гадна таряалангай гектар бүриһөө 12—15 центнер орооһо таряа, сабшаланһаа 15—20 центнер үбһэ жэл бүри абадаг болохо зорилго табигданхай. Артелиинхид табиһан хараа түсэбөө бэелүүлжэ захалаа. Жэшээнь, колхозой гүүртэ, фермэнүүдтэ үбэлэй үедэ үнеэн бүриһөө 10—11 литр һү һааха мүрысөөн дэлгэрэнхэй. Түрүү хонишод нүхэд Н. Цыдэндоржиев, Д. Намжилов, Г. Цыдыпов, Ц. Цыренов байгша оной эхиндэ абаһан социалистическэ уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэжэ, жэлэй эсэс хүрэтэр хэдэн зуугаад эртын хурьгадые абахын түлөө бэлэдхэлэй ехэхэн хүдэлмэри хэжэ байна.

Б. Дымбрылов.

1959 оной түсэбөөр...

Улан-Удын мебельнэ фабрикын коллектив партиин XXI съездын хүндэлэлдэ абаһан уялгаяа һайнаар дүүргэжэ байна. Элдэб гоё мебель хэдэг цехтэ ажалладаг нүхэр М. Каурова, Н. Макеева гэгшэд эдэ үдэрнүүдтэ даалгабаряа 150 шахуу процент дүүргэнэ. Мүн энэ цехтэ ажалладаг Любовь Павловагай ажалые онсолон тэмдэглэмээр. Энэ түрүү хүдэлмэришэн һара бүриингөө даалгабариие 180—200 процент дүүргэжэ, Агууехэ Октябриин 41 жэлэй ойдо жэлэйнгээ даалгабари дүүргэһэн байгаа.

Станогто хүдэлдэг нүхэр Т. Самойлова халаанайнгаа даалгабариие үдэр бүри 208 процент дүүргэжэ, коллективэйнгээ дунда хүндэтэй болонхой. **И. Симухин.**

Мүрысөөндэ түрүүлэгшэд

Бурядай АССР-эй Эдеэ хоолой промышленностиин министерствын предприятинууд партиин XXI съездын хүндэлэлдэ мүрысэжэ, валовой продукци гаргаха 1958 онойнгоо даалгабариие болзорһоонь урид, декабриин 20-до дүүргээ. 19 предприятинуудай 16-ниинь валовой продукци гаргаха жэлэйнгээ даалгабариие болзорһоонь урид дүүргэһэн байна.

Улан-Удын хилээмэнэй комбинадай, городой эдеэ хоолой комбинадай, Галуута-Нуурай 4-дэхи хилээмэнэй заводой, Кяхтын кондитерска фабрикын, пивын заводой коллективүүд мүрысөөндэ түрүүлэн гараа.

С. Власов.

Улан-Удын мяха-консервын комбинадайхид партиин XXI съездын ойртохо бүри улам шангаар ажаллажа байнхай. **Зураг дээрэ:** «ТЭСТЭР» гэжэ агрегадта ажалладаг коммунистическэ ажалай бригадын гэшүүд: Л. Куликова, Н. Степанова, Н. Кодько, А. Заиграева, М. Антонова гэгшэд агрегадынгаа хүдэлсые нэгэшье минута соо байлгангүй үдэр бүриингөө даабариие холо үлүүлэн дүүргэнэ.

Л. Хайдуровай фото.

Коммунистическээр ажаллахань

Зэдын комбинадай заһабарилгын-механическа заводой слесарьнуудэй бригадынхид коммунистическэ ажалай бригадын нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө ажалаа шэнэдхэн хүбилгэжэ, шэнэ амжалта туйлахаар шиидээ. Бригадые даагша нүхэр Максимов ажал тухайгаа иигэжэ хөөрэбэ:

— Манай орон Агуухэ Коммунистическэ партиингаа XXI съездые угтажа байна. СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ долоон жэлэй хараата түсэб тухай съезд дээрэ нүхэр Н. С. Хрущевой хэхэ элидхэлэй тезисүүд дээрэһээ манай ороной хүгжэлтэ элеэр харагдана. Тэдэ энэ түсэбэй өөрөө дүүргэгдэшэхэгүй байһаниинь мэдээжэ. Тиимэһээ бидэ, заһабарилгын механическа заводой слесарьнууд коммунистическэ бригадын нэрэ зэргэ олохын түлөө иимэ уялгануудые абанхайбди:

Станогуудаа һаадгүйгөөр хүдэлгэхын тула заводойнгоо түхеэрэлгэнүүдые саг болзор соонь, шанар һайнтайгаар заһабарилжа, нарнинаар ашаглаха.

Бригадын гэшүүн бүхэн 1959 оной майн 1 болотор хоёрдохи мэргэжэлтэй болохо.

КПСС-эй XXI съездын хүндэлэлдэ бүхы бригадаараа ажалаа оньһожоруулаад, 3-һаа үсөөн бэшэ уралан нарижуулгын, ухаалан зохёолгын дурадхал оруулжа, заатагүй үйлэдбэридэ хэрэглэхэ.

Бригадымнай 5 гэшүүд техникумдэ, залуушуулай һургуулида һуралсана. Бусад гэшүүднай 7 жэлэй туршада бултадаа дунда һургуули дүүргэжэ, аттестат абаха юм.

Гадна нинтын ажалда эдэбхитэйгээр хабаадалсаха, үйлэдбэридөө, гэр бүлэдөө байхадаа бээе жэшээтэ һайнаар абажа ябаха, нинтын ажаһуудалай гурим эбдэхэ ушартай хамтаараа эрид тэмсэхэ, зон нүхэдтөө туһалха гэхэ мэтээр ехэхэн уялгануудые абанхайбди.

Энэ уялгаяа бригадаараа зүбшэн хэлсэжэ һайшаагаад, бригадын гэшүүд бултадаа гараа табяа.

Комбинадай Холтоһоной рудпигай нүхэр Г. Григорьевой, В. Поповой хүтэлбэрилдэг сэбэрлэлгын комплексно бригаданууд, шанаржуулгын фабрикын нүхэр В. Бутинай хүтэлбэрилдэг халаанай гэшүүд коммунистическэ ажалай бригаданууд гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө тодорхой уялгануудые абаад, мүрысэжэ эхилбэ.

Д. Аюшеев, манай корр.

Жэлэйнгээ түсэб дүүргэбэ

Республикын эд хэрэглэгшэдэй кооперациин бэлэдхэлэй хүдэлмэрилэгшэд КПСС-эй XXI съездын хүндэлэлдэ абаһан уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэбэ.

Ангай арһа бэлэдхэхэ жэлэй түсэб байгша оной декабриин 20-до дүүргэгдээ. Эд хэрэглэгшэдэй кооперациин ангуушад 11.912,2 мянган түхэригэй элдэб ангай арһа тушааба.

Энэ үбэлэй агнууриин үедэ олон аймагай ангуушад һайнаар хүдэлөө. Хойто-Байгалай агнууриин ажахы 1,5 миллионһоо үлүү түхэригэй ангай арһа гүрэндэ тушаагаа. Байкало-Кударын ондатрова ажахы жэлэйнгээ түсэбые 112 процент дүүргээ. Кударын аймагай ангуушад ан бариха жэлэйнгээ түсэб 200 процент дүүргээ.

Ф. Игумнова.

ТҮРҮҮ АРГА ХЭРЭГЛЭҺЭНЭЙ АШААР...

Сэлэнгын совхоз машина, техникээр баян, томохон ажахы юм. Мүнөө үбэлэй үедэ совхозой алишье фермэнүүдээр ябахада трактор, машинын хүнхинөөн үдэр, һүни таһалданагүй. Үбһэ, һолоомо тээһэн автомашина, модо шэрэһэн тракторнууд үбэлэй саһан харгыгаар урагша хойшоо холын отара, гүүртэнүүдые шэглэн ошоно.

Совхозойнгоо элдэб машина, техникэ ямаршье сагта хүдэлхөөр бэлэн байлгахын, хабарай тарилга түгэс бэлэдхэлтэйгээр угтахын тула эндэхи механизаторнууд эдэ үдэрнүүдтэ ехэхэн эдэбхи, үүсхэлтэйгээр ажаллажа байна.

— Түрэл Коммунистическэ партиингаа ээлжээтэбэшэ XXI съездын хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөндэ оролсожо, съездын нээгдэхэ үдэр болотор бүхы тракторнуудаа, заһабарилагдаха хүдөө ажахын бусад машинануудай 90 процентыень заһабарилжа дүүргэхэ гэһэн уялга абаад, тэрэнээ манай механизаторнууд амжалтатайгаар бэелүүлжэ байна,— гэжэ совхозой главна инженер нүхэр Н. Е. Медведев хөөрэнэ.

Энэ жэлдэ тус совхоздо 31 трактор, кукуруза таридаг 7 сеялкэ, тарянай 14 комбайн, силос хуряаха 6 комбайн болон бусад заһабарилагдахаар хараалагдаһан байна. Мүнөө үедэ трактор заһабарилга дүүрэжэ, бусад машинануудай заһабарилга түлэг дундаа ябажа байна.

Иимэ амжалта хайшан гэжэ туйлагдааб гэбэл, энэнь заһабарилга дээрэ түрүү арга хэрэглэһэнэй аша үрэ мүн болоно.

Трактор, машина заһабарилга энэ жэлдэ МТМ-гэй типовой шэнэ байра соо узловой аргаар эмхидхэгдэнхэй. Тракторнуудай бүхы заһабарилга хамта дээрээ 10 узелда (моторой, түлишын аппаратурын, задни мост гэхэ мэтээр) хубаагданхай. Узелай хүтэлбэрилэгшэдөөр һайн мэргэжэлтэй механизаторнууд, олонхинь коммунистнууд томилогдоһон байна. Заһабарилга дээрэ 27 механизаторнууд, тэрэ тоодо совхозой фермэнүүдэй 12 хүн хабаадалсана.

Совхозой инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд заһабарилгын хүдэлмэри зүбөөр эмхидхэжэ шадаа. Полевой хүдэлмэриин дүүрэһэнэй һүүлээр бүхы трактор, машинануудаа шалгажа, ямар машинада ямар заһабарилга хэгдэхэ байһаниинь, ямар частьнуудай һэлгэгдэхэ, хэрэгтэй болохо байһаниинь элирүүлжэ, трактор бүхэндэ тусхай дефектнэ ведомость табигдаһан байгаа.

Тингэжэ заһабарилга эхилхын бүри урда тээ совхозой механизаторнууд заһабарилгын түсэбтэй танилсаха аргатай болоо һэн.

— Хэхэ ажалаа түрүүлэн мэдээд хүдэлхэдэ урматай, зоригтой байна, — гэжэ эндэхи механизаторнууд хэлсэнэ.

Механизаторнуудай дунда дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөндэ моторно узелайхид (хүтэлбэрилэгшэнь коммунист С. Еранский) түрүү һуури эзэлнэ. Мүн трактор, машинануудые задалдаг, заһабарилгын һүүлээр суглуулдаг узелайхид (хүтэлбэрилэгшэнь В. Сидякин) эрхим ажалаараа шалгарна.

— Заһабарилга дээрэ хүдэлмэришэдэй миин лэ зогсожо, сагаа гээжэ байхагүйн тула тэдэниие хэрэгтэй запас частьнуудаар уридшалан нэгэ үдэр урда тээ хангадаг заншалтайбди. Ажалай үдэрэй дүүрэхэтэй сасуу узелнуудай хүтэлбэрилэгшэдые суглуулжа, үдэрэй дүн гаргажа, үглөөдэр юу хэхэ тухайгаа зүбшэн хэлсэдэгбди, — гэжэ совхозой МТМ-эе даагша Л. А. Воропаев хөөрэнэ.

Мүнөө совхозой механизаторнууд жэлэй түсэбөөр хараалагдаһан тракторнуудаа бултыень заһабарилжа дүүргээд, сеялкэнүүдые заһабарилжа эхилбэ.

Гэхэтэй хамта тус совхоздо заһабарилгын хүдэлмэри бүришье түргөөр ябуулжа болохо байгаа. Энээндэ юун һаад ушарнаб гэхэдэ, нэн түрүүн хэрэгтэй запас частьнууд дуталдана. Мүн МТМ-дэ шухала хэрэгтэй олон түхеэрэлгэнүүд: фрезернэ станок, гидравлическа пресс, «ДИП-300» маркын токарна станок гэхэ мэтэ үгы. Энээн тушаа республикын Хүдөө ажахын министерство һая байгуулагдаһан шэнэ совхоздо туһалха ёһотой.

Тэрэшэлэн совхоздо машина, техникэ хадаглалга тухай тогтохо шухала. Энэ хэрэгтэ ехэ дутуу дунданууд бии. МТМ-гэй харша соо суглуулагдаһан комбайн, сеялкэ болон бусад машинанууд сагаан талада һалхи шуурганда үлеэгдэжэ, саһанда дарагдажа хэбтэнэ. Теэд эндэ бии байһан халхабша сарайнууд хооһон, үгы бол элдэб барилгын материалнуудаар дарагдашанхай.

Тэрэнһээ гадна заһабарилгада орохо зарим машина (плуг, сеялкэ, косилка, культиватор гэхэ мэтэ) совхозой фермэнүүдээр хэбтэһээр, хэзээ суглуулагдажа МТМ-дэ асарагдахань хүсэд мэдэгдэнэгүй.

Эдэ бүгэдэ тухай совхозой инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд һайса мэдэжэ байбашье, зохихо хэмжээ абанагүй. Энээн тушаа совхозой дирекци, партийна организациин бодожо үзэхэ саг ерээ.

Д. Цыбикжапов, манай тусхай корр.

Аймагай библиотекэдэ

Түнхэнэй аймагай библиотекэ соо одо дулаан, сэбэр, һаруул байдаг. иблиотекые даагша К. И. Панфиова, библиотекарь—культурын гаэата хүдэлмэрилэгшэ Д. А. Ким ігшэд республика дотор дэлгэрһэн эёлой дэбталгоор оролсоод, һүүүй үедэ хүдэлмэрээ һайжаруулжа айнхай.

Энэ библиотекэ 930 уншагшадтай эм. Эгээл эдэбхитэй 9 уншагшадаа библиотекын совет эмхидхэгдээ. Эрэнэй дунда һургуулиин багша Д. Г. Уданова, 10-дахи классай һуагшанар Б. Дамбаев, В. Пятницкий, комсомол айкомой секретарь Э. Васильева болон бусад тэрэ соэдтэнь оролсоно.

Мүнөө жэлдэ библиотекын хүдэлмэрилэгшэд аймагай Культурын байшангайхидтай хамта хэдэн хэмжээ-ябуулга бэелүүлээ.

«Совет залуу хүнэй зан абари», «Хёрхо, нэримжэтэй байха гэшэ совет эрхэтэн бүхэнэй нангин уялга», гэһэн асуудалнуудаар, мүн Раиса Белоглазовагай «Манай хүршэнэр», гэжэ номоор уншагшадай конференцинүүд болоо. «Угаа һонирхолтой огторгойн уэгэдэ» гэһэн асуудалтай хөөрэлдөөндэ аймагай центрын хид олоорол хабаадалсаа. Сайд ороной суута поэт В. В. Маяковскиин дурасхаалда, ороной агуухэ драматург А. Н. Островскиин түрэһэнһээ хойшо 135 жэл болоһоной ойдо зорюулагдаһан вечернүүдтэ уншагшад, бэшэшье ажалшад эдэбхитэйгээр хабаадалсаһан байна. 10 класс дүүргэһэн хүбүүд, басагадай мэргэжэлтэдтэй уулзалгын үедэ «Хэн болохоб?» гэһэн асуудалаар ехэ һонирхолтой хөөрэлдөөн болоһон юм. «Совет хүнэй зол жаргал» гэһэн темэтэй хөөрэлдөөндэ Хэрэн тосхоной уншагшад, ажалшад баһал олоорол хабаадаа.

Библиотекэгүй һуурин тосхонуудай ажалшадые, түбхын түрүүн колхозник бүхэние номоор ходо хангажа байхын тулада 15 нүүдэл библиотекэ эмхидхэгдэнхэй. Иимэ библиотекэнүүд Калининай нэрэмжэтэ колхозой 3-дахи бригадые, XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой 6-дахи бригадые, мүн бэшэшье һуурин газарнуудай ажалшадые номоор хангажа байдаг болонхой.

Хэрэн тосхондо һуурижалтай инвалидуудта, олон үхибүүдтэй һамгадта, үбгэд, хүгшэдтэ хэрэгтэй номуудыень 12 нүхэд саг дары асаржа үгэдэг юм.

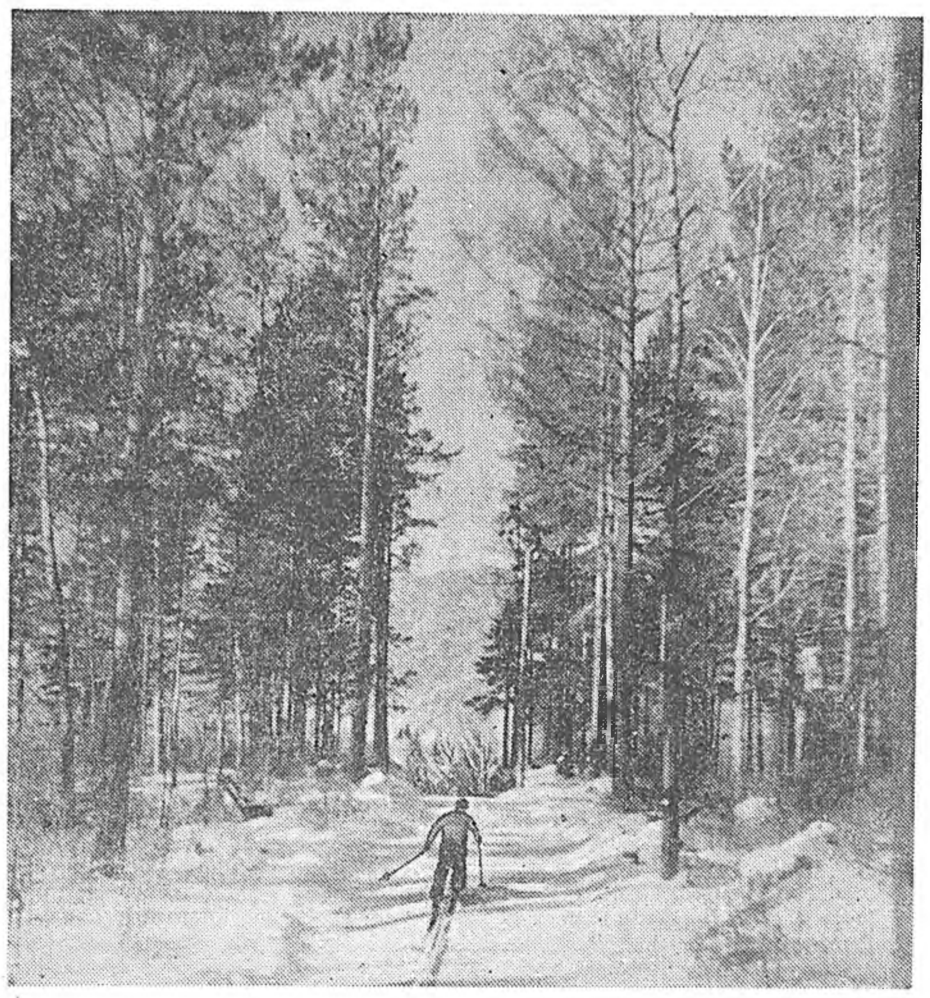
Уншагшадайнгаа номдо дуратай болохынь тула библиотекын хүдэлмэрилэгшэд ехээр оролдохынгоо хажуугаар, түсэбэй ёһоор ном абажа уншахадань туһалдаг. Жэшээнь, библиотекын табиһан түсэбөөр пенсионер С. А. Нефедьев «Газар дээрэ амидаралай бии болоһон тухай», «Газар хэзээ бии болоо хаб», «Замбуулинда амидарал бии гү?» гэһэн 3 асуудалаар жэлэй туршада олон ном уншаа. Мүн хүдэлмэриш нүхэр Сороковиков «Слесарна хүдэлмэри», «Харуулдалга», «Тоһодохо материалнууд», «Металлаар хэһэн хэрэгсэлые яажа заһабарилхаб» гэһэн асуудалнуудаар, гэрэй эзэн эхэнэр Блажеева, колхозник Аюшеев, зоотехник Сороковиков, багша Данилова гэгшэд өөһэд өөһэдынгөө ажалда, мэргэжэлдэ хабатай номуудые уншаһан байна. Иимэ жэшээ олон. Үе үе болоод библиотекын уншалгын зал соо, XX партсъездын, Калининай нэрэмжэтэ, мүн бусад колхозуудай фермэ, полевой станууда шэнэ номуудай шэнжэлэл хэгдэдэг, элдэб темэтэй хөөрэлдөөн үнгэргэгдэдэг байха юм.

Библиотекын номой жаса улам баяжана. Энэ жэлдэ 1000 гаран ном худалдан абтаа. Библиотекэдэ шэнэ номой бии боломсоор, бүхы уншагшадаа дуулгахын, мэдүүлхын тула библиотекын хүдэлмэрилэгшэд горьтой юумэ хэнэ.

Түнхэнэй аймагай библиотекэ, тэрэнэй хүдэлмэрилэгшэд нүхэд К. И. Панфилова, Д. А. Ким гэгшэд уншагшадай, ажалшадай дунда нилээд хүндэтэй болонхой. Культурнаар амархын: шэнэ газетэ, журналнуудые уншахын, библиотекэриин эмхидхэдэг хөөрэлдөөн шагнахын, һонирхолтой ном абахын тулада ажалшад библиотекэдэ ерэдэг.

Соёл гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэриие шалгаха аймагай комиссиин шиидхэбэреэр энэ библиотекэдэ «Ажалай эрхим библиотекэ» гэһэн нэрэ зэргэ хүртөө.

Р. Евграфова, БурАССР-эй Культурын министерствын инспектор.

Санаар — Саянай хормойгоор. **И. Нечаевай** фотоэтюд.

Спортын һонинууд

Һурагшад—мэргэн буудагшад

Курумканай дунда һургуулиин 8—10 классуудай һурагшадай дунда сагаалга буудалгаар мүрысөөн үнгэргэгдэбэ. Тэрээндэ хүбүүдэй дундаһаа Билегтэ Нимаев, басагадай дундаһаа Светлана Будаева гэгшэд түрүү һууринуудые эзэлбэд. Командануудай хоорондын мүрысөөндэ юһэдэхи «Б» классай һурагшадай команда түрүүлээ.

Мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлэгшэд аймагай мэргэн буудагшадай мүрысөөндэ хабаадалсаха эрхэ олобо. **Г. Бадмаев.**

Волейболоор наадалгын мүрысөөн

Ноябриин хахадһаа эхилэн «Спартак» бүлгэмэй спортивна зал соо волейболоор городой түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн болоо. Тэрээндэ эрэшүүлэй 14, эхэнэрнүүдэй 6 команда хабаадалсаа. Тэдэ командануудһаа хоёр бүлэг боложо наадаһан байна.

Һарын туршада болоһон наадалгын дүнгөөр зооветинститудай эрэшүүлэй команда багшанарай институдай хүбүүдэй командые 3:1 тоотойгоор шүүбэ. Эхэнэрнүүдэй командануудай дундаһаа багшанарай институдай хүүхэдүүдэй команда түрүү һуури эзэлһэн байна. **В. Очиров.**

Физкультурнигуудай семинар

Доодо-Тори тосхондо Зэдын, Закаменай, Ториин аймагуудай физкультурнигуудай табан үдэрэй семинар үнгэргэгдэбэ. Семинарта хабаадагшад үбэлэй үедэ үнгэргэгдэхэ спортивна хүдэлмэриие танилсажа, мүн тэндэ инструкторнууд бэлдэгдээ. **Д. Ванжилов.**

Гимнастикаар мүрысөөн болобо

Спортивна гимнастикаар республикын түрүү һуури эзэлэлгын мүрысөөн энэ жэлдэ ехэ һонирхолтойгоор үнгэргэгдөө. Тиихэдэ туд бүриин түрүү һууриие 69 спортсменүүд булялдаа. Олонхи гимнастнууд шадамар, нугархайгаар наадаа. Мүрысөөндэ нэгэдэхи, хоёрдохи, гурбадахи разрядай спортсменүүд хабаадалсанхай.

Мүрысөөнэй программада сахариг, зэрэгләһэн брус, турниг таталга, хэмэл морин дээрэ, бүхын модон дээрэ эрьелдэлгэ, сүлөөтэйгөөр элдэб упражнени хэлгэ болоо. Тиихэдэ хүн бүхэнэй шадабариин, разрядай зэргээр программа үгтэһэн байгаа.

Энэ үнгэргэгдэһэн спортивна һонирхолтой мүрысөөнэй дүнгөөр разряд бүхэндэ республикын чемпионой нэрэ зэргэ олгогдоо. Нэгэдэхи разрядай гимнастнуудай дундаһаа түрүү һууриие Кузнецов («Спартак»), Медведева («Урожай») гэгшэд эзэлбэ. Хоёрдохи разрядайхидай дунда Самбуев (Спартак), Плюснина («Труд»), гурбадахи разрядайхидһаа Тимофеев, Можарова («Буревестник») гэгшэд эзэлбэд. Тэрэшэһэн басагадай группада Токарева («Спартак») түрүү һуури эзэлһэн байна.

548 балл абаһан «Спартак» гэжэ һайн дуранай спортивна бүлгэмэй эбтэй эмхитэй команда командна түрүү һуури эзэлжэ, дамжуулгын шанда хүртэбэ. «Буревестник» бүлгэмэйхид хоёрдохи, «Урожай» бүлгэмэйхид гурбадахи һууридa гараһан байна. **А. Игумнов.**

ХИЛЫН СААНАҺАА

Бүхы Хитадай хүдөө ажахын түрүүшүүлэй конференци

ПЕКИН, декабриин 25. **(ТАСС-эй корр).** Бүхы Хитадай хүдөө ажахыда социалистическэ байгуулалтые эрхилжэ байһан түрүү коллективүүдэй түлөөлэгшэдэй конференци мүнөөдэр Пекиндэ нээгдэбэ. Хитадай 500 миллион тоото таряашадай хүдөө ажахын культуранuудай үндэр ургаса абажа, ехэ амжалта туйлаһан оршон байдалда конференци зарлагдаһан байна.

Чжу Дэ, Лю Шао-ци, Чжоу Эньлай, Дэн Сяо-пин, Пын Чжэнь болон коммунистическэ партиин, КНР-эй правительствын бусад хүтэлбэрилэгшэд, ороной демократическа партинуудай, ниитын организацинуудай түлөөлэгшэд конференциин президиумдэ һууба.

КНР-эй Хүдөө ажахын министр Ляо Лу-янь конференциие нээгээ. Удаань КПК-гэй ЦК-гэй хүдөөдэхи хүдэлмэри эрхилхэ таһагые даагша, КНР-эй Гүрэнэй соведэй премьерэй орлогшо Дэн Цзы-хуэй конференцидэ хабаадагшадта хандаһан тобшо үгэ хэлээ.

КПК-гэй ЦК-гэй зүгһөө КПК-гэй ЦК-гэй түрүүлэгшын орлогшо Лю Шао-ци конференцидэ хабаадагшадые амаршалаа. Түрүүшүүлэй нэрэ зэргые саашадаа дээрэ үргэжэ ябахаһаа гадна, түрүүшүүл болохо хэрэгтэнь бусадта туһалхыень конференцидэ хабаадагшадые Лю Шао-ци уряалаа. Конференцидэ хабаадагшад бүхы хитад арадтай хамта Хитадта социализм байгуулха хэрэгтэ бүри ехэ түһа нэмэри оруулха гэжэ этигэжэ байһан тухайгаа тэрэ мэдүүлээ.

Бүхы Хитадай профсоюзуудай федерациин түрүүлэгшэ Лю Нин-и, Хитадай комсомолой ЦК-гэй секретарь Ху Кэ-ши, бүхы Хитадай эхэнэрнүүдэй федерациин түрүүлэгшын орлогшо Кан Кэ-цин, Хитадай Наукын академиин президент Го Мо-жо конференци дээрэ амаршалгын үгэнүүдые хэлээ.

Румын арадай һайндэр болохонь

БУХАРЕСТ, декабриин 25. (ТАСС). Румыниин княжествонуудай нэгэдэһээр 100 жэлэй ойе 1959 оной январиин 24-дэ һайндэрлэхэ тухай Румыниин Хүдэлмэришэнэй партиин Центральна Комитедэй, Румыниин Арадай Республикын Министрнүүдэй Соведэй тогтоол Румыниин хэблэлдэ үсэглэдэр толилогдоо.

Тогтоол соонь иигэжэ хэлэгдэнэ: Нэгэдэлгын 100 жэлэй ой ороной ехэ һайндэр болгон тэмдэглэгдэхэ. Бүхы орон дотор баярай суглаанууд болохо, нютагуудтахи Арадай Соведүүд энэ үдэртэ зорюулан тусхай сессинүүдые үнгэргэхэ.

Бухарестэдэ, Яссада, Клужда Румыниин Арадай Республикын академи, академиин түүхын институдууд научна сессинүүдые үнгэргэхэ байна.

Мароккын шэнэ правительство байгуулагдаба

ПАРИЖ, декабриин 25. (ТАСС). Франс Пресс агентствын Рабатһаа мэдээсэһэнэй ёһоор, V Мохаммед хаан Мароккын шэнэ правительствын составые үсэглэдэр баталаа. Тиигэжэ кабинедтэ арсалдаанай гараһанһаа уламжалан декабриин 3-да эхилһэн правительственна кризис зайсуулагдаа. Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшээр, гадаадын хэрэгүүдэй министрээр Мулай Абдулла Ибрагим томилогдоо. Абдулла Ибрагим, министрнүүдэй олонхинь «Истиклялъ» партида (ороной эгээн томо националистическэ партии), бусад министрнүүдынь «бэеэ даанхайшуулда» хамаатай юм.

Мароккын шэнэ правительствын байгуулагдаһан тухай мэдээсэхэ зуураа, Франциин хэблэлэй хэдэ хэдэн шэнжэлэгшэд иигэжэ тэмдэглэнэ. Правительствые толгойлогшо, тэрэнэй хэдэн ханинар ороной экономикэ, Мароккын бэеэ даанхай байдалые бэхижүүлхэ хэмжээ абахые хүсэдэг «Истиклялъ» партиин зүүнэй үзэл баримталагшадта хамаатай юм. Абдулла Ибрагимай правительствые байгуулагда зорюулжа бэшэһэн бэшэг соогоо V Мохаммед хаан хадаа «баяраар дамжуулагдаһан хэлэһэн үгэ соогоо табигдаһан зорилгонуудта эхилдуулан политическэ, экономическа, социальна программануудые саашадань бэелүүлхыень» тэрэние уряалһан байна. Ноябриин 18-да энэ үгээ хэлэхэдээ, Мароккын гадаадын политикын гол зорилгонуудай нэгэ нэгэн болгон харин гүрэнүүдэй базануудые усадхаха эрилтэ хаан табиһан байна юм.

Ганада правительстводa эсэргүү үгэсэлгэ хэгдэбэ

ЛОНДОН, декабриин 25. (ТАСС). Рейтер агентствын Аккраһаа дамжуулһанай ёһоор, Ганын аюулгүй байдал сахиха органууд нэгэдэмэл партиин хэдэн гэшүүдые арестовалаа. Ганын премьер-министр Куами Нкрум гэгшые алаха зорилгоор нюуса үгэсэлгэ хээ гэжэ тэдэнэр гэмнэгдэнэ байна.

Ганын нэгэдэмэл парти хадаа баруун оронуудай тала харалсадаг юм гэжэ мэдээжэ.

Хүдэлмэришэдэй эбтэй эмхитэй бүлэ

Агуухэ Октябриин ашада хүртэһэн манай ороной оло миллион арадууд тэгшэ эрхэтэй, аха дүүгэй ханин барисаатайгаар амар жаргал эдлэн ажаһууна, эбтэй эмхитэйгээр ажаллана.

Улан-Удын Ленинэй орденто паровозо-вагонно заводой паровозомеханическа цехын хүдэлмэришэдэй дунда—ород, украинец, бурят, татар, чуваш, литовец болон бусад үндэһэ яһатанай түлөөлэгшэд бии. Тэдэнэр бултадаа хайшан гээл һаа Эхэ орондоо ехэ продукт үгэхын түлөө эрмэлзэн, эршэмтэй шангаар ажаллана. Түмэр харуулдагшад Александр Осинцев, Михаил Чуев (ород), Иван Онищенко, Василий Надолец (украинец), Данзан Баторов, үрэмдэгшэд ахадүү Петр, Александр Залиевтан (бурят), Николай Паровозников (чуваш), токарьнууд Юрий Кимсас (литовец), Ефим Шавель (белорус) гэгшэд партиингаа зэлжээтэйбэ XXI съездые ажалай ехэ бэлэгүүдтэйгээр угтахын түлөө тэмсэн, үдэр бүхэнэйнгөө даабариие 150—250 процент дүүргэнэ.

Тэдэнэрэй туйлаһан амжалта—коммунизмын гэрэлтэ һайхан заһаар еэрэдүйнгөө ехэ жаргал тээшэ дабшажа ябаһаа хараһан байна үрэ мүн болоно.

Д. Дармаев.

ЭХИЛЭН БЭШЭГШЭДЭЙ ШҮЛЭГҮҮД ТУХАЙ

(Редакцида ерэһэн бэшэгүүдэй шэнжэлэл)

Республикымнай нютаг бүхэнэй олохон эхилэн бэшэгшэд шүлэг, дуу болон поэмэнүүдээ «Бурят үнэндэ» эльгээдэг юм. Тэдэнь элдэб янзын темэдэ, олон ондоо гараар бэшэгдэһэн байдаг. Баргтай зохёолнуудынь газетэдэ толилогдожо, эхилэн бэшэгшэдэй зариман олоной анхаралда хүртэдэг гэжэ бэээ.

Һүүлэй үедэ редакцида ерэһэн тиимэ зохёолнуудые гол түлэб үргэбэн ехэ темэ болгон хубаамаар. Жэшээлхэдэ, нилээд олон шүлэг, дуун мүнөө үеын тон шухала асуудалда зорюулагдаһан байна. Мүн эб найрамдал, инаг дуран, Советскэ Арми тухай шүлэгүүд олон бии.

Аркадий Доржиев «Совет одон» гэһэн шүлэг соогоо ямаршье сюжет оруулангүй, харин арадай дуунай аялга һажаалган, «арад зоноо галхуулагша арадтаа сэнтэй одон» гэжэрхёод, баһа дахин «бүгэдэ зоноо баярлуулха баян Соведэй одон» гэжэ дабтана. Нүхэр Ринчинова (Хори) «Юреөл» соогоо иигэжэ юрэ хөөрэнэ:

> Арбадахи классаа дүүргэмсэрээ
> Аттестат үнэмшэлгээ абаад,
> Артель колхоздоо ерэжэ,
> Адууна, малша болоорой, — гэжэ гансал толгой холбуулан, Цырэтор Зарбуевай алдаршаһан дуунай хоёр мүр: «Бурят-Монгол нютагнай баян жаргал байдалтай» гээшэень нэмээд бэшэбэ.

Дулгар Доржиева (Баргажан) комсомолшуудта зорюулһан «Комсомол» гэжэ шүлэгөө эльгээгээ. Түс зохёол соо поэзиин бааханшье дүһалгүйгөөр комсомол «хаанашье ошожо яба-комсомолой нэрэ урдахүдэлмэридэшье, һургуулидашье, халаандашье, дайндашье» гэнэ. Саашадаа энэ мэтээр лэ бэшэгдэнхэй.

Мүн эхилэн бэшэгшэд нүхэд Батуев Д., Цыденов Ц., Будаев К., Данилов К., Цыренжапов Д., Тапхаев Л., Дамбаев П., Бадмаев В. болон бусадай зохёоһон шүлэгүүд дээрэ дурсагдаһан нүхэдэйхидтэл адли дутагдалнуудтай.

Редакцида ерэһэн олонхи шүлэгүүд инаг дуранай, залуу наһанай темэдэ бэшэгдэһэн байна. Тэдэ зохёолнуудые шэнжэлэн үзэе. Яков Доржиев (Закамен) «һалхин» гэжэ шүлэг соогоо түрэл нютагайнгаа гоё һайханиие харуулхын орондо, ямаршье уран һабагшын шалтагаангүйгөөр:

> «Хэлыш, һалхин,
> Шэбэныш, шэхэндэмни.
> Хэлыш, хэлыш
> Хэр гоё бэ? Түрэл нютагни»,

—гээд талын зайгуул һалхиниһаа асууба.

Шүлэг бэшэхэ бэлиг хабатай Цырэн Жамбалов (Ага) шажан бурханда эсэргүү, «Бурханай саахар» гэжэ һонирхолтой, һайшаалтайшье зохёолоо эльгээһэн байна. Тэдэ «үнэхөөрөө тиимэ бурхан бии юм һаа, үнөөгөө абангүй ябаашаа гэжэ яаха һэм!» гээд ойлгогдохогүйхөөр дүүргэнэ. Энэ шүлэгые үшөө һайса заһахаар.

«Талада» гэжэ шүлэгые хараад гай Санагын дунда һургуулиин һурагша иимэ һайхаар бэшэдэг юм. Тэрэнэй зарим лирическэ зохёолнууд газетэдэ үе үе толилогдожо байдаг. Тэдэ энэ нүхэрнай һүүлэй үедэ «лирикэнь» гэһэн бирагүйхэн юумэнүүдые эльгээгээ. Жэшээлхэдэ, «Нютагтаа» гэжэ шүлэгтэ «дуран» гэжэ үгэ гурба дахин дабтана. Энэнь шэнэдэ хажараар сонсогдоно. Бурят хэлэнэй нугалбариие һайн мэдэхэгүй дээрэһээ хоёр гэһэн аад, «зүрхэнүүдэй» гэжэ олоной тоогой гуримаар, ород хэлэнэй хэлбэреэр бэшэнэ. Мүн баһа «дурлалга—хардалга» гэжэ рифмэ мүү байна. Гадна энэ нүхэрэймнай «Дангина гоохон», «Ленин» гэжэ шүлэгүүд баһал «үгын», «ленин» гэжэ шүлэгүүд баһал үлдэхгүй, удхыншье, уран найруулгыншье талаар дутагдалнуудтай.

Эхилэн бэшэжэ байһан нүхэд зохёол найруулгадаа харюусалгагүйгөөр хандана. Жэшээлхэдэ, Доржи Бадмаев (Эрхүү) «Эжымни, хулишиш» гэһэн шүлэг соогоо манай үеын хүбүүдэй моральна һайн һайхан шэнжэ шанарые хазагайгаар харуулһан байна. Мүн баһа «Гансардаһан һара» гэжэ шүлэгынь бирагүй.

Дашинима Халхаров (Яруна) «Хабар», Ревo Зуртанов (Курумкан) «Баргажанай эрье дээрэ», Хэжэнгын аймагай Энгельсын нэрэмжэтэ колхозһоо ерэһэн «Хабарай тэмдэг» (авторынь нэрэ, обогоо үсэд дүүрэн бэшэгүй), Буда Очиров («Баясулнам»), Цыбигмит Бадлуев (Мухаршэбэрэй) «Намарай һуни» болон бусад нүхэдэй лирическэ шүлэгүүд ехэ дутуутай.

Семен Улзутуев (Бичура) «Бидэ эб найрамдалай түлөөбди!» гэжэ шүлэгтөө амгалан тайбан байдал тухай бэшээ юм байна. Тэдэ шүлэгынь гансал һайн һайхан хүсэл болоод лэ дүүрэшоо. Энэнь мохоогоор бэшэгдэнхэй. Тэрэ мүртөө уран гоё найруулгагүй. Тэдэ эдэ арадууд эб найрамдалай түлөө тиигэнэ, иигэнэ гээд хэлэнэ.

Зэдын аймагай «Эрдэм» колхозһоо Дугаржан Цыремпилов эб найрамдалай темэдэ зорюулһан «һанаан байбашье, заяань хүрэхэгүй» гэжэ нэрэтэй шүлэг эльгээбэ. Энэнь газаа талаһаа поэзи гэхээдшье һаа, досоо талаһаа тулюурхан прозо болошоо. Хэлэшээрэ лаблан, тэрэнэйнь түрүүшын нэгэ бадаг абажа үзэе:

> Америка, Англиин баяшуул
> галзуурна,
> Араб арадуудые атомаар
> занана.
> Ажалша баатар арадынь
> бодожо,
> Арюун нютагаа энхэрэн
> хамгаална.

Энэнь соо «араб арадуудые атомаар занана» гэһэн аад, «арадынь бодожо» гэнэ. «Араб арадуудые» гэхын орондо араб оронуудые гэхэ ёһотой.

Сэрэгшэ П. Дамбаев «Зорилго» гэһэн шүлэгтөө Советскэ Армида зорюулһан аад, хубхай хооһон үгэнүүдээр, тодо образгүйгөөр, аяар холоһоо—долоон дабаанай саанаһаа иигэжэ эхилнэ:

> Шүлэг бэшэхэм
> рифмэтэй толгой холбуулан,
> Солдадай —
> хилын харуулшанай албан
> тухай.
> Шэнэ байдалда —
> Советскэ Армиин зэргэдэ
> Сэдьхэлээрээ дурлан
> хилын харуулшан болоходоо...

гэхэ мэтээр унжагай утаар бэшэнэ.

Эхилэн бэшэгшэдэй эдэ шүлэгүүдые бултыень уншаад байхадаа, энэ шэнжэлэл бэшэхэ дүүргэхэ дээрээ зарим тэдэ шүүмжэлхы ажагалаата, һанамжаяа хэлэе. Нэгэдэхеэр, зарим нүхэд шүлэг бэшэлгэдэ харюусалгагүйгөөр хандана. Тэдэнэр дэбтэрэйнгөө хахад хуудаһан дээрэ хатнилаад, «гаргахыетнай аргагүй найдаһаб» гэжэ байгаад бэшэдэг, гүйдаг аад, бэшэһэн юумээ бодолгогүй, түүхэйень мэдэжэ бэшэгдаад эльгээнэ. Энэнь тон буруу. Ородой, советскэ элитэ ехэ уран зохёолшод өөһэдэйнгөө литератураа ажалда айхабтар хэшээл оролдосотойгоор, харюусалгатайгаар хандадагынь элитэ. Хоёрдохёор, эхилэн бэшэгшэдэй олонхинь түрэлхи бурят хэлэ, литератураяа дутамагаар мэдэнэ гэжэ эдэ шүлэгүүд харуулна. Аха уран зохёолшодойнгоо зохёолнуудые анхаралтайгаар уншажа байдаг һаань һайн һэн. Гурбадахяар, эхилэн бэшэгшэд арадай аман үгын баялигые мэдэнэгүй гэхэ гү, али мэдэшье һаа, зүб мүрөөр хэрэглэжэ шаданагүй. Дүрбэдэхеэр, эхилэн бэшэгшэ нүхэдэй олонхинь газетэ, журнал анхаралтайгаар уншадагүй. Эдэ шүлэгүүдэй соо тобойжо гарана. Табадахяар, залуу нүхэдэй олонхинь яһала һургуулитай байбашье, литература мэргэжэл, теори багаар мэдэнэ гэжэ һанамаар.

Залуу нүхэд, хэрбээ бүхы ажалябуулгаяа литературна һайн һайхан хэрэгтэ зорюулхаар хүсөө һаа, дээрэ үзэгдэһэн дутагдалаа усадхаха ёһотойбди.

А. МАНГАТХАНОВ.

Редактор **Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.**

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора—46-32. зам. редактора—32-74. отв. секретаря—27-37. отделов партийной жизни и экономики—47-59, пропаганды и местной информации—35-14, культуры и быта—34-05, писем трудящихся и переводов—24-74, корректорская —32-67, бухгалтерия—37-32. Для междугородных переговоров—16.

Типография Министерства культуры Бурятской АССР. Зак. № 4744.